

PATVIRTINTA
Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos
2013 m. vasario 26 d. sprendimu Nr. KS-20

**VYRIAUSIOSIOS TARNYBINĖS ETIKOS KOMISIJOS
2012 METŲ**

VEIKLOS ATASKAITA

*Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos įstatymo
19 straipsnio pirmąja dalimi,
teikiama Lietuvos Respublikos Seimui*

Turinys

Įvadas	3
1. Komisijos atlikti tyrimai ir priimti sprendimai	4
1.1 Statistiniai duomenys ir problematika.....	4
1.2 Valstybės ir savivaldybių institucijų atlikti tyrimai.....	8
1.3 Teismuose nagrinėtos bylos.....	9
2. Privačių interesų deklaravimas	14
3. Prevencinė veikla	20
3.1 Mokymai ir interneto klausimynas.....	20
3.2 Valstybinėje tarnyboje dirbantiems asmenims teiktos rekomendacijos.....	21
3.3 Valstybės politikų elgesio kodekso įgyvendinimas savivaldybėse.....	23
4. Kita veikla	24
4.1 Lobistinė veikla.....	24
4.2 Tarptautinis bendradarbiavimas.....	25
4.3 Informacija apie asmenų patikimumą.....	26
Komisijos ištekliai ir pasiūlymai	26

Ivadas

Vyriausioji tarnybinės etikos komisija (toliau – Komisija, VTEK) yra Lietuvos Respublikos Seimo įsteigta ir jam atskaitinga kolegiali priežiūros institucija.

Komisijos veiklos tikslas – stiprinti visuomenės pasitikėjimą valstybinėje tarnyboje dirbančiais asmenimis užtikrinant jų priimamų sprendimų nešališkumą.

Komisijos veiklą reglamentuoja:

- Lietuvos Respublikos vyriausiosios tarnybinės etikos įstatymas (toliau – VTEK),
- Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas (toliau – Įstatymas),
- Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymas;
- Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas,
- Lietuvos Respublikos valstybės politikų etikos kodeksas (toliau – Kodeksas),
- Nacionalinė kovos su korupcija programa,
- kiti teisės aktai.

Komisijos nario kadencijos laikas – 5 metai.

Ataskaitiniais metais Komisiją sudarė Lietuvos Respublikos Seimo paskirti nariai:

- Remigijus Rekerta – pirmininkas (kadencijos pradžia 2010-03-18, atleistas iš pareigų 2012-09-11);
- Rytis Juozapavičius (kadencijos pradžia 2007-03-22, nedirbo nuo 2012-04-01, atleistas iš pareigų 2012-10-16);
- Deividas Rimkevičius (kadencijos pradžia 2009-11-05);
- Elena Vaitiekienė (kadencijos pradžia 2009-11-05);
- Dalia Paulauskaitė (kadencijos pradžia 2009-11-05).

Ataskaitinių metų pabaigoje keitėsi du Komisijos nariai:

- Gražina Imbrasienė (kadencijos pradžia 2012-10-31);
- Virginijus Kanapinskas (kadencijos pradžia 2012-11-08).

Taigi, daugiau negu pusę metų Komisija dirbo ne visos sudėties. Atskirais laikotarpiais ją sudarė minimalus narių skaičius (3), būtinas kolegialiam sprendimui priimti.

Taip pat didesnę metų dalį Komisija dirbo be nuolatinio pirmininko. Laikinais Komisijos pirmininko pareigas ėjo Dalia Paulauskaitė, Elena Vaitiekienė, šiuo metu - Gražina Imbrasienė.

Ataskaitos teikimo metu Komisija vis dar neturi nuolatinio vadovo. Tai lemia visą institucijos veiklą, priimamus sprendimus ir net atmosferą institucijos viduje. Kyla grėsmė ilgalaikių Komisijos planų įgyvendinimui, nukenčia personalo ir asignavimų vadyba (planavimas), tarpinstituciniai ryšiai.

Ataskaitiniais metais buvo vykdomas 2010-2012 metų VTEK strateginis veiklos planas, kuriame išskeltas tikslas formuoti ir užtikrinti tarnybinės etikos (elgesio) normų laikymosi valstybinėje tarnyboje bei skaidraus poveikio teisės aktų leidybai politiką. Komisijos strateginiam tikslui įgyvendinti yra keliami šie uždaviniai ir numatytos priemonės:

1. Vykdyti tarnybinės etikos normų pažeidimų prevenciją teikiant metodinę pagalbą dėl tarnybinės etikos (elgesio) normų; atliekant analizes ir (ar) teikiant rekomendacijas dėl tarnybinės etikos (elgesio) normų.
2. Tirti tarnybinės etikos normų pažeidimus priimant sprendimus atliktų tarnybinės etikos (elgesio) normų pažeidimų tyrimų pagrindu.
3. Užtikrinti ir tobulinti privačių interesų deklaravimo procesą stebint privačių interesų deklaravimo procesą bei tikrinant deklaracijas.
4. Vykdyti lobistinės veiklos kontrolę tikrinant lobistų veiklos ataskaitas.

Toliau ataskaitoje pateikiama informacija apie VTEK personalą, finansavimą, Lietuvos Respublikos Seimo nutarimų, Valstybės valdymo ir savivaldybių komiteto pateiktų siūlymų įgyvendinimą, įstatymo bei teisės aktų vykdymą, Komisijos atliktus tyrimus ir priimtus sprendimus, bylų nagrinėjimo teismuose problematiką, privačių interesų deklaravimo procesą bei kitą 2012 m. VTEK vykdytą veiklą.

1. Komisijos atlikti tyrimai ir priimti sprendimai

1.1 Statistiniai duomenys ir problematika

Ataskaitiniais metais Komisija atliko 263 tyrimus dėl valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų elgesio atitikties Įstatymo nuostatomis (2011 m.-244 tyrimai) ir priėmė 105 sprendimus (2011 m. – 85) dėl konkrečių asmenų elgesio atitikties Įstatymo nuostatomis.

44 Komisijos sprendimai (42 proc.) fiksavo 50-ies valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų pažeidimus, 31 Komisijos sprendimas, nepasitvirtinus skunduose nurodytai informacijai, baigėsi valstybinėje tarnyboje dirbančio asmens elgesio reabilitavimu. 24 atvejais konstatuota, kad nepakanka pagrįstų duomenų pripažinti akivaizdų Įstatymo nuostatų pažeidimą, todėl tyrimai buvo nutraukti.

Pareiga kontroliuoti, kaip vykdomos Įstatymo nuostatos, pavesta ne tik Komisijai, bet ir atitinkamų valstybės bei savivaldybių institucijų vadovams ar jų įgaliotiems asmenims.

Komisija priima sprendimą pati pradėti valstybinėje tarnyboje dirbančio asmens elgesio tyrimą, kai:

- prašoma įvertinti valstybės ar savivaldybės institucijų vadovų (pavadootojų) elgesį;
- yra pagrindo manyti, kad dėl atitinkamų gebėjimų stokos, praktikos nevienodumo arba jos nebuvimo valstybės ar savivaldybės institucija tyrimą atliks ne kvalifikuotai;
- susidariusi konkreči situacija leidžia manyti, kad tyrimas valstybės ar savivaldos institucijoje gali būti atliktas neobjektyviai ir šališkai.

Kitais atvejais Komisija, atsižvelgdama į jai, kaip korupcijos ir interesų konfliktų prevenciją viešajame sektoriuje koordinuojančiai institucijai, suteiktus įgaliojimus, tyrimus dėl galimų Įstatymo pažeidimų perduoda institucijos, kurioje pareigas eina konkretus asmuo, vadovui.

Ataskaitiniais metais Komisija vadovams pavedė įvertinti 36 valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų (2011 m. - 32) elgesį, reikalaujama pateikti sprendimą ir jį pagrindžiančius dokumentus.

Visos institucijų pateiktos išvados Komisijos įvertinamos teisės, t. y., atitikties Įstatymo nuostatomis požiūriu.

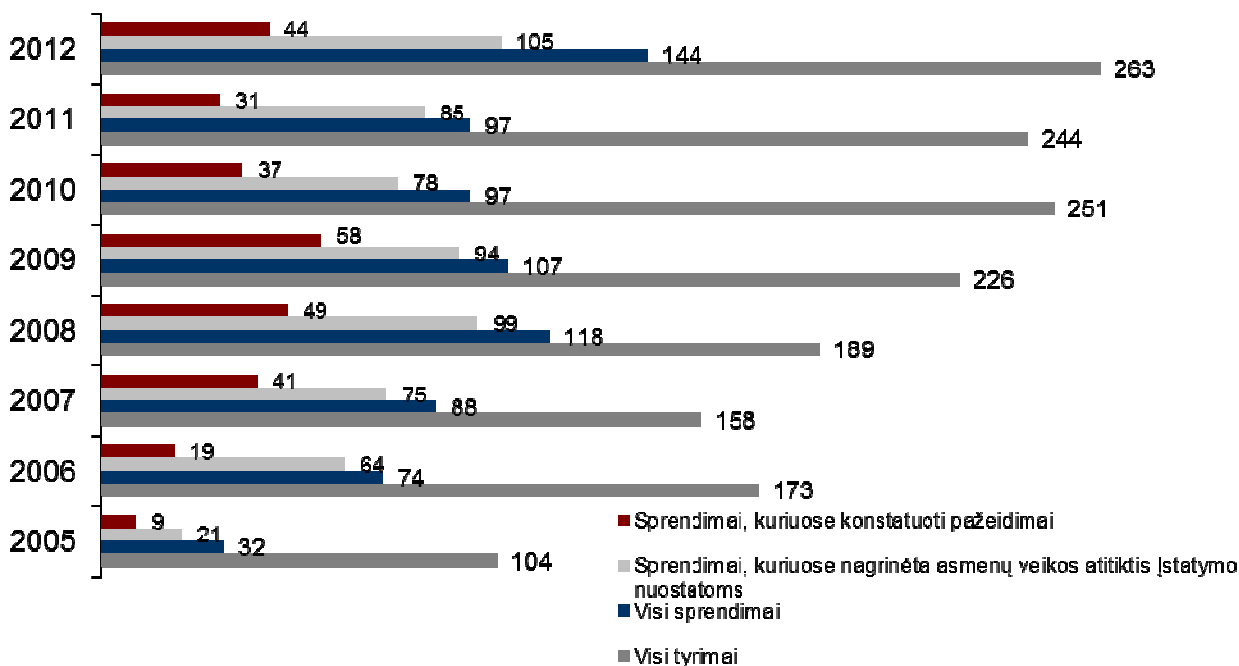
Neteisinga nuomonė, kad Komisija, pavesdama kitai institucijai atlikti tyrimą dėl jos kompetencijai priklausančio klausimo, galbūt „kratosi atsakomybės ir papildomo darbo“.

Dvylika Komisijos veiklos metų leido sukaupti patirtį daugelio Įstatymo nuostatų taikymo srityje. VTEK suvokia Įstatymo leidėjo jai, kaip pagrindinei (tai liudija ir institucijos pavadinimas) tarnybinės etikos ir interesų konfliktų viešajame sektoriuje standartą formuojančiai įstaigai, keliamus tikslus ir pati sau kelia uždavinį skleisti gerą patirtį. Todėl paprastesnius (akivaizdžius, pasikartojančius) galimų interesų konfliktų atvejus perduoda vertinti atskiroms įstaigoms, institucijoms.

Tokia praktika duoda labai gerų rezultatų visų pirma pačioms valstybės ar savivaldybių institucijoms, kurios išmoka ne tik atpažinti jų aplinkoje egzistuojančius interesų konfliktus (ar net galimos korupcijos požymius), bet ir juos tinkamai suvaldyti, užkertant kelią panašioms atvejams ateityje.

Komisijos manymu, veiksminga interesų konfliktų prevencija – tai Įstatymo nuostatomis pagrįstos vadybos priemonės, kuriomis turi galią disponuoti kaip tik atitinkamų institucijų vadovai. Be to iš esmės nebūtų įmanoma užtikrinti tinkamo ir (svarbiausia) nuoseklaus Įstatymo nuostatų laikymosi. Institucijų vadovams Komisija teikia visokeriopą metodinę pagalbą, juos konsultuoja, organizuoja mokymus. Kaip gerus tarnybinio bendradarbiavimo šioje srityje pavyzdžius verta paminėti Valstybės kontrolės, Policijos bei Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentų institucijas.

Dėl nepakankamo valstybės, ypač savivaldos institucijų įsitraukimo į kovą su galimais viešųjų ir privačių interesų konfliktais bei deramo vadovų dėmesio šiam reiškiniui stokos, atsižvelgiant į šio reiškinio latentškumą, realus Įstatymo nuostatų pažeidimo atvejų išaiškinimas kol kas yra menkas.

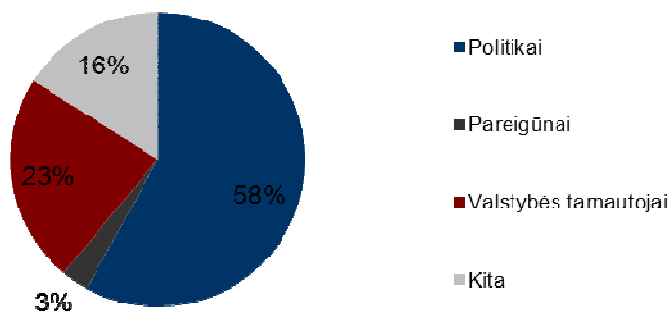

Komisijos atlikti tyrimai, priimti sprendimai ir nustatyti pažeidimai 2005–2012 m.

Ataskaitiniais metais Komisija priėmė sprendimus dėl 137 asmenų elgesio atitikties Įstatymo reikalavimams. Daugiau kaip pusė tų asmenų (80) buvo valstybės politikai. Valstybės tarnautojai sudarė vieną ketvirtį visų vertinamųjų asmenų. Taip pat nemaža kategorija – valstybės ir savivaldybių biudžetinių įstaigų, viešųjų įstaigų, finansuojamų iš valstybės biudžeto, vadovai ir

pareigas valstybinėje tarnyboje nustoję eiti asmenys, kuriems Įstatymas vienus metus nustato tam tikrus ribojimus įsidarbinti ir atstovauti.

Komisijos vertinti valstybės politikai (kaip šiuos subjektus nurodo Valstybės tarnybos įstatymo 2 straipsnio 11 dalis) – savivaldybių tarybų nariai, merai, vicemerai. Išimtis buvo tik vienas – 2012 m. liepos 3 d. Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko atžvilgiu priimtas Komisijos sprendimas.

Komisijos 2012 m. priimtuose sprendimuose vertinti subjektai

Kas dešimtas ataskaitiniais metais Komisijos priimtas sprendimas (11 iš 105) buvo Mažeikių rajono savivaldybės tarybos narių atžvilgiu. Pabrėžtina, kad visi sprendimai priimti, išnagrinėjus iš esmės vieno asmens skundus. Tik dalis skundų buvo pagrįsti, tačiau tai nesutrukdė minėtam asmeniui, kurio elgesys ataskaitiniais metais Komisijos taip pat buvo pripažintas pažeidžiančiu Įstatymo nuostatas, teikti pakartotinius skundus dėl tų pačių asmenų ir tuo pačiu pagrindu. Minėtas pareiškėjas kai kuriais atvejais kreipėsi į Komisiją klausimais, nepriskirtais VTEK kompetencijai, o kai negavo pageidaujamo rezultato – skundė Komisiją Lietuvos Respublikos Seimui, Seimo kontrolieriui, administraciniams teismams, Vyriausiajai administracinių ginčų komisijai ir pan.

Komisija įsitikinusi, kad toks valstybinėje tarnyboje dirbančio asmens elgesys turi galimo piktnaudžiavimo savo teisėmis požymių, tačiau Įstatyme neapibrėžtas tokio piktnaudžiavimo vertinimas.

Po kelis sprendimus Komisija priėmė ir dėl Radviliškio, Šilutės, Kalvarijos, Raseinių bei Vilkaviškio savivaldybių politikų ar valstybės tarnybos pareigas einančių (ėjusių) asmenų.

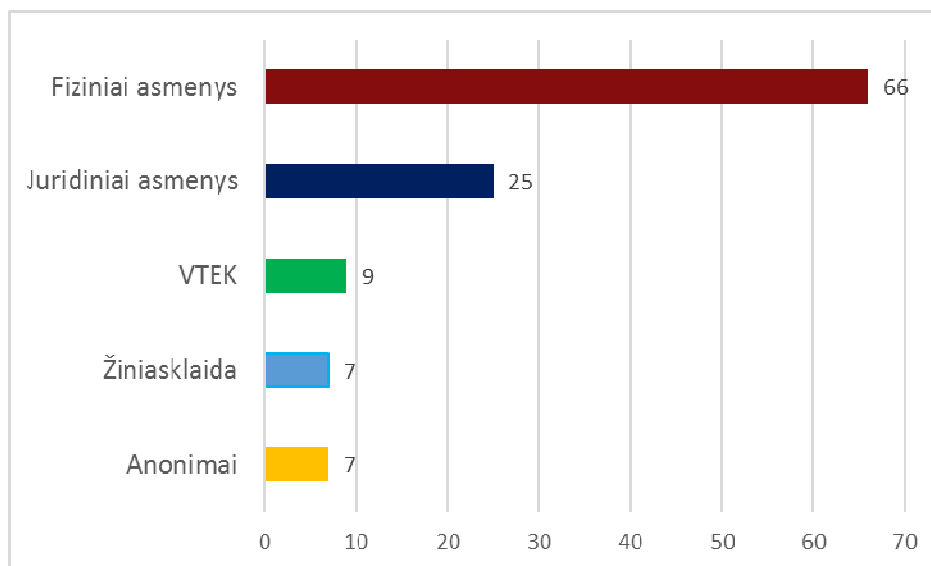
Tendencija, kad daugiausia Komisijos priimamų sprendimų yra dėl savivaldybėse ar jų įsteigtose biudžetinėse įstaigose vadovaujančias pareigas einančių asmenų, išlieka stabili ir statistiškai mažai kinta.

Tai galima paaiškinti menkomis tarnybinę etiką reglamentuojančių teisės aktų žiniomis, aiškios asmeninės motyvacijos jų laikytis nebuvimu, nepakankamais kontrolės mechanizmais, galimai politizuotu tarnybos santykių vertinimu ir pan. Savivaldos institucijos šioje srityje atsilieka nuo kitų valstybės institucijų, kuriose darbuotojų elgesys grindžiamas griežtais tarnybinio pavaldumo santykiais, o pareigas einantys valstybės tarnautojai iš esmės neblogai žino jiems keliamus reikalavimus ir stengiasi jų laikytis.

Paminėtini Komisijos sprendimai dėl buvusių aukštų Ūkio ministerijos darbuotojų, buvusių ir esamų aukštų Teisingumo ministerijos darbuotojų, Generalinio prokuroro pavaduotojo, kai kurių viceministrų, teisėjų elgesio atitikties Įstatymo nuostatomis.

Dažniausiai pagrindas pradėti tyrimą (vada) dėl asmenų elgesio atitikties įstatymo nuostatomis ataskaitiniais metais buvo iš juridinių ir fizinių asmenų gauti atitinkami prašymai. Tokie pranešimai

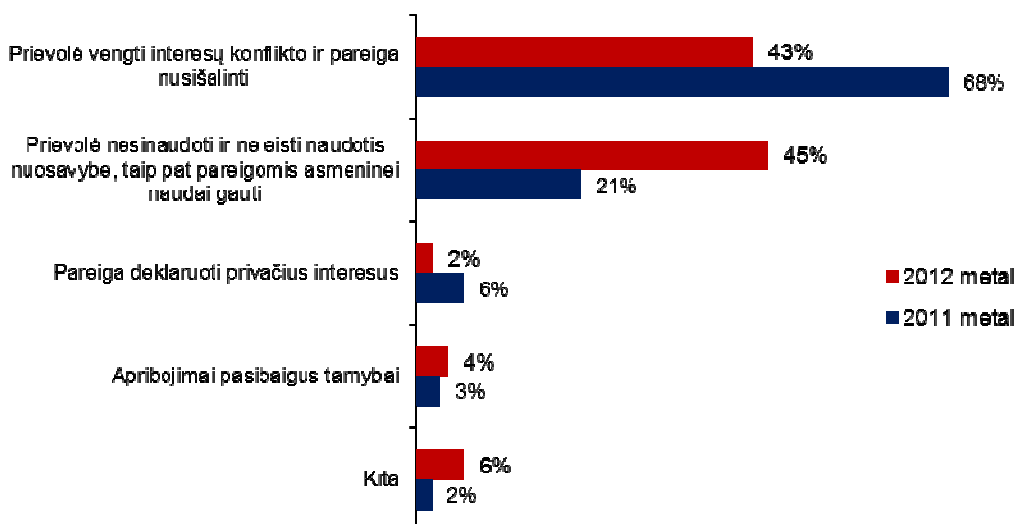
lėmė beveik 80 proc. Komisijos sprendimais pasibaigusių tyrimų. Visgi iš esmės nekintamai aktyviausi yra fiziniai asmenys (58 proc. pranešimų).

Pagrindas 2012 m. Komisijos sprendimams priimti (kas kreipėsi)

Komisija taip pat nagrinėja ir anoniminius skundus: nustačiusi, kad juose pateikta informacija gali būti pagrįsta ir nustatyta tvarka patikrinama, VTEK pradeda atitinkamą tyrimą. Ataskaitiniais metais, palyginti su ankstesniais, anoniminių skundų Komisija gavo mažiau. Tačiau daugėja asmenų, kurie atvirai kreipiasi į Komisiją, prašydami ištirti galimus Įstatymo nuostatų pažeidimo atvejus. Tai liudija didesnę pasitikėjimą pačia Komisija ir jos veikla.

Ataskaitiniais metais Komisija dažniausiai nagrinėjo ir priėmė sprendimus dėl Įstatymo pažeidimų, nevykdant prievolės vengti interesų konflikto ir pareigos nusišalinti, taip pat - dėl pažeidimų, susijusių su prievolės nesinaudoti ir neleisti naudotis pareigomis asmeninei naudai gauti nesilaikymu.

Komisijos 2011-2012 m. priimtuose sprendimuose konstatuoti Įstatymo nuostatų pažeidimai

Sprendimų, kuriuose vertinta pareiga vengti interesų konflikto, skaičius 2012 m. sumažėjo. Draudimo naudotis tarnybinėmis pareigomis asmeninei naudai gauti nesilaikė daugiau asmenų, negu ankstesniais metais. Kitų Įstatymo nuostatų vertinimo tendencijos Komisijos sprendimuose lieka iš esmės nepakitusios.

Komisija vertino atvejus, kai valstybinėje tarnyboje dirbantys asmenys, veikdami interesų konflikto situacijoje, priiminėjo sprendimus dėl: šeimos ar nuosavo verslo; darbdavių protegavimo, atlyginimų ar darbo sąlygų nustatymo; nepotizmo – artimų asmenų įdarbinimo savo vadovaujamoje įstaigoje ir kitų su jų tarnyba susijusių klausimų sprendimo.

Kaip ir ankstesniais metais, Komisija tyrė atvejus dėl tarnybinių automobilių naudojimo. Visgi verta paminėti, kad sumažėjo pranešimų apie tai, jog tarnybinį turtą ne tarnybos tikslams naudoja savivaldybių merai, vicemerai, tarybų nariai.

1.2 Valstybės ir savivaldybių institucijų atlikti tyrimai

Įstatymas numato, kad jo nuostatų laikymosi priežiūrą vykdo ne tik Komisija, bet ir valstybės bei savivaldybių institucijų vadovai ar jų įgalioti asmenys (22 straipsnio 1 dalis).

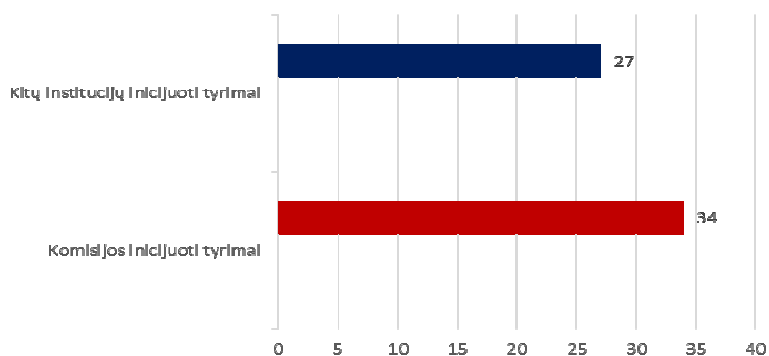
Dirbančio valstybinėje tarnyboje asmens elgesio atitiktis Įstatymo nuostatoms patikrinimą atitinkamų institucijų vadovai ar jų įgalioti atstovai privalo atlikti: savo iniciatyva (*ex officio*); gavę pagrįstą informaciją apie galimai netinkamą tarnautojo (darbuotojo) elgesį; Komisijai pavedus (Įstatymo 22 straipsnio 3 dalis).

Apie visus atliktus tyrimus, susijusius su Įstatymo nuostatų taikymu atitinkamų institucijų darbuotojams, valstybės bei savivaldos institucijos privalo informuoti Komisiją.

Kiekvieną gautą patikrinimo išvadą Komisija vertina kolegialiai ir priima vieną iš šių sprendimų: pritarti išvadai; pavesti tyrimą atlikti pakartotinai; atlikti savarankišką VTEK tyrimą (VTEK įstatymo 25 straipsnio 4 dalis).

Ataskaitiniais metais Komisijai buvo pateiktas 61 valstybės bei savivaldos institucijų atliktas tyrimas (2011 m. – 68 tyrimai). 7 tyrimus Komisija įvertino kaip netinkamus, todėl, naudodamasi jai suteiktomis teisėmis, pavedė tyrimą atlikti pakartotinai, arba pati pradėjo savarankišką tyrimą. Tokių sprendimų pagrindas – valstybinėje tarnyboje dirbančio asmens elgesio vertinimo akivaizdi neatitiktis Įstatymo nuostatoms, nepakankamai atskleistos faktinės aplinkybės ir pan.

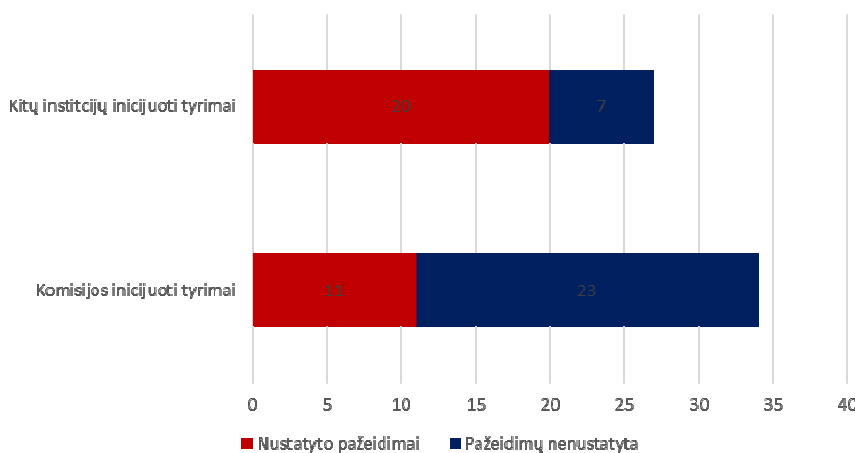
2012 m. iš 61 valstybės bei savivaldos institucijoje atliktų tyrimų 34 tyrimus inicijavo Komisija (56 proc.) ir 27 tyrimus (44 proc.) – institucijos:

Valstybės ir savivaldybių institucijos ataskaitiniais metais vertino iš esmės tokį pat, kaip ir ankstesniais metais, galimai Įstatymo nuostatas pažeidžiantį asmenų elgesį: naudojimąsi

tarnybinėmis pareigomis asmeninei naudai gauti; naudojimąsi valstybės nuosavybe ne tarnybos reikmėms; prievolės deklaruoti privačius interesus nevykdymą; veikimą esant interesų konflikto situacijoje; galimus nepotizmo ir protekcionizmo atvejus.

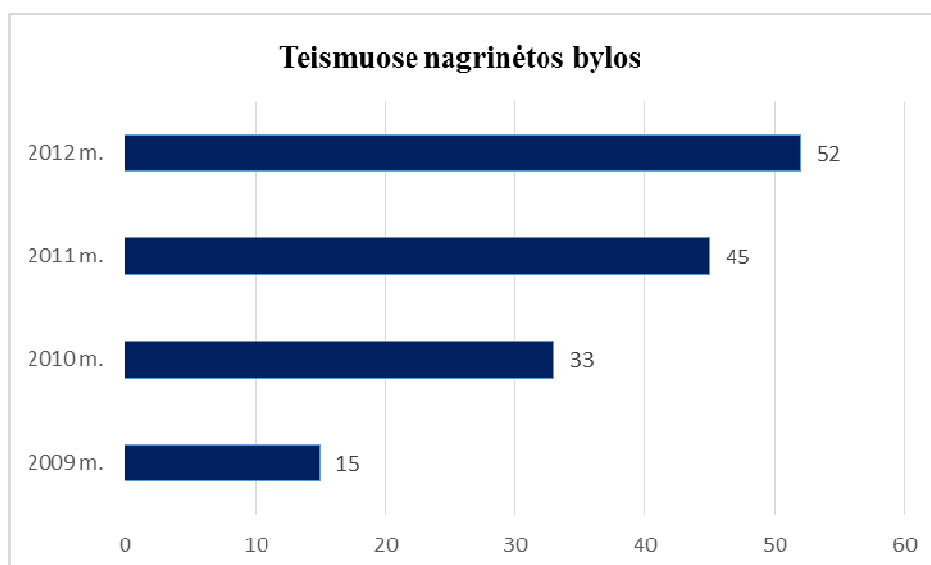
Iš 34 Komisijos inicijuotų ir valstybės bei savivaldos institucijose atliktų tyrimų 11 konstatuoti Įstatymo pažeidimai (32 proc.). Atitinkamai iš 27 tyrimų, kuriuos inicijavo pačios institucijos, pažeidimai konstatuoti 20 atveju (74 proc.). Galim konstatuoti, kad institucijos pačios pradėjusios tyrimus, Įstatymo nuostatų pažeidimo atvejus vertina net griežčiau nei pati Komisija.

Pabrėžtina, kad tarnautojams, pažeidusiems Įstatymo nuostatas, valstybės institucijos itin dažnai taiko tarnybinės nuobaudas. Komisija tokių galių, išskyrus teisę kreiptis į teismą dėl neteisėtai sudarytų sandorių panaikinimo ar Įstatymą pažeidusio asmens patraukimo administracinėn atsakomybėn, neturi. Komisijos nuomone, realios teisinės atsakomybės taikymas Įstatymo nuostatas pažeidusiems asmenims neabejotinai turi ir prevencinio pobūdžio poveikį, kuriama nepakantumo tarnybinės etikos normų pažeidimams (pažeidėjams) aplinka.

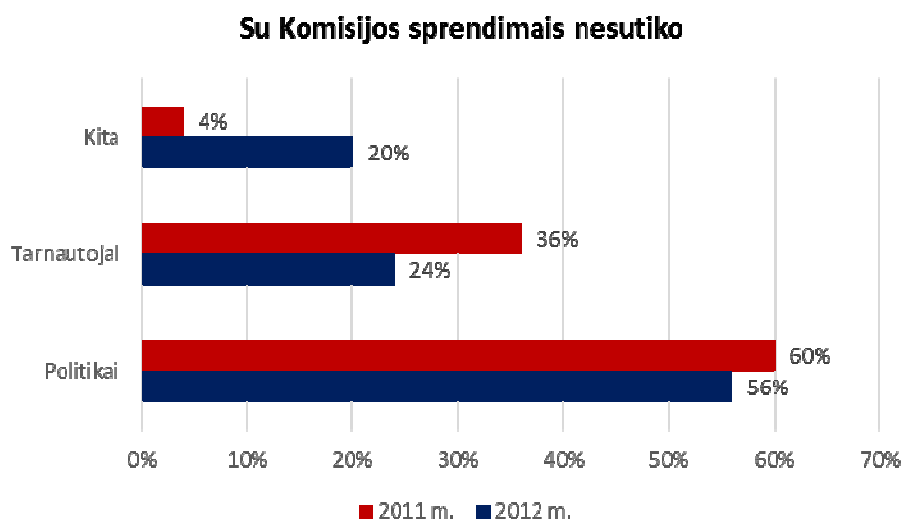
1.3 Teismuose nagrinėtos bylos

Komisija 2012 m. valstybės interesą gynė 52 civilinėse ir administracinėse bylose, nagrinėtose bendrosios kompetencijos ir specializuotuose administraciniuose teismuose. Iš jų tik 28 bylose priimti galutiniai sprendimai: 25 bylas Komisija laimėjo, trijose bylose teismai priėmė Komisijai nepalankius sprendimus. Pabrėžtina, kad sėkmingas Komisijos interesų gynimas teismuose (laimėta 89% bylų) užtikrinamas vien tik Komisijos darbuotojų pastangomis, nesamdant advokatų. Tai, kad net sudėtingiausiose, išplėstinių teisėjų kolegijų nagrinėtose bylose apsieita be brangiai kainuojančių privačių teisinių paslaugų pirkimo, liudija apie aukštą Komisiją aptarnaujančių teisininkų kompetenciją. Pažymėtina, kad labai geri veiklos rezultatai užtikrinami net nuolat augant kvalifikuoto juridinio atstovavimo teismuose krūviui: 2009 m. teismuose nagrinėta 15 bylų, 2010 m. – 33 bylos, 2011 m. – 45 bylos, 2012 m. – 52 bylos.

Ataskaitiniais metais 41 asmuo naudojo VTEK įstatymo 30 straipsnyje numatyta teisę skųsti jų atžvilgiu priimtus Komisijos sprendimus, su kuriais nesutinka. Dažniausiai su Komisijos sprendimais nesutiko savivaldybių merai ir savivaldybių tarybų nariai (21), kurių skundai sudarė 51% visų pareiškimų teismui. Komisijos sprendimus taip pat skundė 1 ministras, 1 viceministras ir 3 politinio pasitikėjimo pagrindu skiriami tarnautojai – savivaldybių administracijų direktoriai bei jų pavaduotojai (12%).

Taigi beveik du trečdalius procesinių bylų teismuose ataskaitiniais metais sudarė valstybės politikų pateikti skundai. Be jų, į teismą dėl VTEK sprendimų panaikinimo kreipėsi 7 valstybės tarnautojai ir pareigūnai (17%), 4 viešųjų įstaigų vadovai (10%), 3 valstybinėje tarnyboje nebedirbantys asmenys (7%).

Taigi beveik du trečdalius procesinių bylų teismuose ataskaitiniais metais sudarė valstybės politikų pateikti skundai. Be jų, į teismą dėl VTEK sprendimų panaikinimo kreipėsi 7 valstybės tarnautojai ir pareigūnai (17%), 4 viešųjų įstaigų vadovai (10%), 3 valstybinėje tarnyboje nebedirbantys asmenys (7%).

Daugiausia (33 atvejai) buvo skundžiami Komisijos sprendimai, konstatuojantys, kad valstybinėje tarnyboje dirbantis asmuo tarnybines pareigas atliko, būdamas viešųjų ir privačių interesų konflikto situacijoje, tuo pažeisdamas Įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 2 punkto ir 11 straipsnio 1 ir 2 dalių reikalavimus, t. y., neatlikdamas pareigos vengti interesų konflikto ir prievolės nusišalinti.

Trys asmenys ginčijo sprendimus, kuriuose konstatuota, kad jie naudojosi tarnybinėmis pareigomis asmeninei naudai gauti ir ne tarnybinei veiklai naudojo valstybės ar savivaldybių nuosavybę (Įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 3 ir 6 punktų pažeidimas).

Trys asmenys teismui skundė Komisijos sprendimus, konstatuojančius Įstatymo 18 straipsnio, nustatančio apribojimą per vienerių metų laikotarpį įsidarbinti įmonėse, kurių veiklą jie kontroliavo, eidami pareigas valstybinėje tarnyboje, pažeidimą.

Vienas asmuo nesutiko su Komisijos sprendimu, kad, eidamas pareigas valstybinėje tarnyboje, jis neteisėtai atstovavo fiziniams ar juridiniams asmenims valstybės ar savivaldybių institucijose (Įstatymo 12 straipsnio 2 dalies pažeidimas). Taip pat vienas asmuo skundė Komisijos sprendimą, kuriame nustatyta, jog jis nesielgė taip, kad nekiltų abejonių, jog yra interesų konfliktas (Įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 2 punkto pažeidimas), ir laiku nepapildė savo privačių interesų deklaracijos (Įstatymo 7 straipsnio 2 dalies pažeidimas).

Ataskaitiniais metais Komisijos sprendimus teismui skundė ir asmenys, kurie buvo teikę pranešimus dėl kitų valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų. Du pranešėjai, manydami, kad Komisija netinkamai pasielgė nenustačiusi jų nurodytų asmenų atžvilgiu Įstatymo pažeidimo sudėties, šiuos VTEK sprendimus apskundė teismui. Keturi pranešėjai teismo prašė įpareigoti Komisiją, kad ji pradėtų tyrimus pagal jų pateiktus pranešimus.

Du asmenys nesutiko su Komisijos vertinimais, kad valstybės ir savivaldybių priimti sprendimai, konstatuojantys jų elgesio neatitiktį Įstatymo nuostatomis, buvo pripažintini teisingsais.

Paminėtini ir teisminiai ginčai dėl Komisijos praktikoje taikomų teisės aktų teisėtumo. 2012 m. Lietuvos Respublikos Seimo narys kreipėsi į Lietuvos vyriausiąją administracinę teisumą dėl Komisijos priimto norminio administracinio akto atitikties įstatymui. Be to, trys asmenys kreipėsi į teisumą, keldami Įstatymo atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai klausimą. Todėl 2013 m. tikėtina sulaukti labai reikšmingų Teismo išvadų dėl Įstatymo nuostatų, susijusių su privačių interesų deklaravimu, konstitucingumo ir privačių interesų deklaravimo taisyklių teisėtumo bei pagrįstumo. Tiesa, vienoje byloje Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad jam nekyla abejonių dėl pareiškėjo nurodytos Įstatymo nuostatos konstitucingumo (2012 m. sausio 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A62-1774/2012).

Keturias administracines bylas inicijavo pati Komisija. Paminėtinas atvejis, kai Komisija kreipėsi į Klaipėdos apylinkės teisumą dėl darbo sutarties su Klaipėdos universiteto rektoriumi, sudarytos pažeidžiant Įstatymo nuostatas, nutraukimo. Ši byla dar neišnagrinėta. Komisijai taip pat teko kreiptis į Vilniaus apygardos administracinę teisumą dėl įpareigojimo atlikti veiksmus, nes atliekant tyrimą dėl Viešųjų pirkimų tarnybos vadovo elgesio nebuvo teikiama būtina informacija. Kol nebus išnagrinėta ši administracinė byla, Komisija tyrimą buvo priversta stabdyti.

Dviem atvejais Komisija kreipėsi į bendrosios kompetencijos apylinkės teismus dėl administracinės nuobaudos paskyrimo Trakų rajono savivaldybės administracijos direktorei ir Vyriausiosios rinkimų komisijos nariui, kuriems už konstatuotus imperatyvių Įstatymo nuostatų pažeidimus buvo surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolai. Pastarieji Komisijos sprendimai apskūsti Vilniaus apygardos administraciniam teismui, bylos kol kas neišnagrinėtos.

2012 m. Komisija priėmė 105 sprendimus, kuriuose įvertino 137 valstybinėje tarnyboje dirbančių (dirbusių) asmenų elgesio atitiktį Įstatymo reikalavimams. Penkiasdešimčiai asmenų Komisijos

sprendimai buvo neigiami (36,5%). Teismui 16 Komisijos sprendimų (15% visų, arba 32% neigiamų sprendimų) skundė 18 asmenų (13% visų svarstytų, arba 36% neigiamai įvertintų).

Iš visų ataskaitiniais metais apskųstų Komisijos sprendimų tik dėl penkių (2012 m. sausio 10 d. sprendimai Nr. KS-2 ir KS-4, 2012 m. vasario 7 d. sprendimas Nr. KS-8, 2012 m. vasario 21 d. sprendimas Nr. KS-12, 2012 m. gegužės 22 d. sprendimas Nr. KS-58) yra priimtos galutinės administracinio teismo nutartys. Visos jos yra palankios VTEK, t.y., patvirtina Komisijos priimtų sprendimų teisėtumą. Kitų 11 sprendimų teisėtumą teismai dar tikrina, todėl sprendimai nėra įsiteisėję.

Valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų elgesio atitikties Įstatymo nuostatomis vertinimą Komisija atlieka vidutiniškai per du tris mėnesius. Teismų galutinio sprendimo tenka laukti apie metus, kartais – dar ilgiau. Dviejose administracinėse bylose teisminiai ginčai tebevyksta daugiau nei dvejus metus.

Bendrosios kompetencijos ir specializuotuose administraciniuose teismuose Komisijai dalyvaujant 2012 m. iš viso nagrinėtos 52 civilinės ir administracinės bylos. Iš jų tik 28 bylose priimti galutiniai sprendimai: 25 bylas Komisija laimėjo, trijose bylose teismai priėmė Komisijai nepalankius sprendimus. Pabrėžtina, kad sėkmingas Komisijos interesų gynimas teismuose (laimėta 89% bylų) užtikrinamas vien tik Komisijos darbuotojų pastangomis, nesamdant advokatų. Tai, kad net sudėtingiausiose, išplėstinių teisėjų kolegijų nagrinėtose bylose apsieita be brangiai kainuojančių advokatų paslaugų, liudija apie gerus Komisiją aptarnaujančio personalo gebėjimus.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad iš paminėtų Komisijai nepalankių teismo sprendimų tik vienu atveju konstatuota, jog interesų konfliktas nustatytas nepagrįstai. Kitose dviejose bylose nagrinėti Komisijos įgalinimų apimtį klausimai.

Pirmuoju iš šių atvejų Komisija kreipėsi į teismą, prašydama įpareigoti Šiaulių miesto savivaldybės tarybą įvertinti penkių šios savivaldybės tarybos narių elgesio atitiktį Įstatymo nuostatomis. Išnagrinėjęs Komisijos prašymą, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas nurodė, kad Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos įstatymo 18 straipsnio 1 dalies 7 punkto nuostatos neapima Komisijos teisės kreiptis į teismą dėl administracinio akto nuginkijimo ar viešojo administravimo subjekto įpareigojimo atlikti atitinkamus veiksmus. Teisėjų kolegija konstatavo, kad Komisija neturėjo įstatymo numatytos teisės teisme ginčyti atsakovo sprendimą ir reikalauti įpareigoti atsakovą atlikti atitinkamus veiksmus (2012 m. kovo 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A502-203/2012).

Antroje byloje pareiškėja ginčijo Telšių rajono savivaldybės tarybos laikinosios komisijos sprendimą pripažinti ją pažeidus Įstatymo nuostatas. Šiam sprendimui VTEK taip pat pritarė. Teismo buvo prašoma panaikinti abu šiuos sprendimus. Vilniaus apygardos administracinis teismas, sprendimą grįsdamas savivaldybės tarybos laikinosios komisijos padarytais procedūriniais pažeidimais, skundą tenkino. Be to, nutartyje nurodė, kad VTEK privalėjo analizuoti ne tik pažeidimo padarymo aplinkybes, bet ir savivaldybės tarybos komisijos sudarymo teisėtumą (2012 m. gruodžio 17 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-4194-426/2012).

Pastarieji du atvejai rodo, kad administracinių teismų praktikoje nagrinėjant šios kategorijos bylas buvo priimti gana prieštaringi sprendimai. VTEK įpareigojama vykdyti nepavaldžių subjektų priimtų individualių teisės aktų materialiojo ir procesinio teisėtumo kontrolę, kartu nurodant, kad ji neturi teisės duoti privalomų nurodymų nepavaldiems subjektams. Komisijos manymu, toks VTEK įgaliojimų aiškinimas galimai nesiderina su teisinės valstybės principais, kildinamais iš teisių ir pareigų vienovės. Viešojo administravimo subjektui negali būti uždėdama pareigų, nesuteikiant teisių, leidžiančių tas pareigas tinkamai įgyvendinti.

Esant tokiai situacijai, kyla grėsmė paneigti esminę Komisijos paskirtį – formuoti vienodą, Įstatymo nuostatas atitinkantį valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų elgesio standartą, koordinuojant valstybės bei savivaldybių įstaigose atliekamą viešųjų ir privačių interesų konfliktų prevencijos bei galimų Įstatymo pažeidimų tyrimų kontrolę.

Pabrėžtina, kad Įstatymo 22 straipsnio nuostatas įgyvendinantis kompetencijos pasidalijimo tarp VTEK, kaip koordinuojančios įstaigos, ir kitų valstybės ir savivaldybių institucijų modelis yra iš esmės tapatus kitoms valstybės valdymo sferoms. Pavyzdžiui, Valstybės tarnybos departamentas neorganizuoja valstybės tarnautojų priėmimo į konkrečią įstaigą, o Viešųjų pirkimų tarnyba – prekių ar paslaugų pirkimo procedūrų. Kiekvienos įstaigos vadovas savarankiškai vykdo konkursus į valstybės tarnybą ir priima sprendimus dėl asmenų skyrimo į pareigas, taip pat vykdo viešuosius pirkimus ir sudaro sutartis su konkursų nugalėtojais, o minėtos centrinės institucijos tik koordinuoja ir prižiūri įstaigų veiksmus. Atitinkamai ir nagrinėjamu atveju įstaigų vadovai atlieka galimų Įstatymo nuostatų pažeidimų kontrolę bei priima sprendimus, ar asmens elgesys yra tinkamas. Todėl VTEK prižiūri, kad tokie sprendimai atitiktų Įstatymo nuostatas, teismų ir jos pačios formuojamą praktiką.

Verta atskirai paminėti reikšmingesnius ataskaitiniais metais administracinio teismo pateiktus išaiškinimus dėl valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų elgesio standarto, t. y., veiksmų atitikties Įstatymo nuostatomis:

- *vadovaujančių asmenų elgesiui taikytini aukštesni reikalavimai*. Todėl, pavyzdžiui, savivaldybių merai ir jų pavaduotojai privalo elgtis taip, kad nekiltų jokių, net menkiausių abejonių dėl jų nešališkumo. Toks įpareigojimas kyla ne tik iš Įstatymo nuostatų, bet ir iš mero bei jo pavaduotojų, kaip savivaldybės vadovybei priklausančių asmenų, statuso ir jiems keliamų reikalavimų bei su tuo susijusių visuomenės lūkesčių (2012 m. rugsėjo 6 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A662-2728/2012);
- *aukštųjų mokyklų prorektorai yra Įstatymo nuostatomis reguliuojamų teisinių santykių subjektai*. Komisija 2011 m. priėmė du sprendimus, kuriuose neigiamai įvertino Šiaulių ir Klaipėdos universitetų prorektorius elgesį. Teismas atmetė pareiškėjų argumentus dėl aukštųjų mokyklų autonomijos ir pripažino, kad viešųjų įstaigų statusą turinčių universitetų prorektorai yra Įstatymo subjektai, ir jiems taikomos visos Įstatymo nuostatos. Be to, pabrėžė, kad nusišalinimas yra kiekvieno valstybinėje tarnyboje dirbančio asmens asmeninė pareiga, kuri turi būti išreikšta aktyviais ir aiškiais veiksmais. Įstatymas nenumato jokių išimčių, kad asmuo, dirbantis valstybinėje tarnyboje, galėtų nenušalinti nuo sprendimo, kuris sukelia interesų konfliktą, rengimo, svarstymo ar priėmimo procedūrų (2013 m. sausio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A143-72/2013; 2012 m. rugsėjo 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A442-2240/2012);
- *interesų konfliktą gali kelti ne tik individualaus, bet ir bendro pobūdžio teisės aktai*. Komisija savo sprendimuose suformulavo taisyklę, kad savivaldybės tarybos narys, turintis daugiau kaip 10 proc. akcijų įmonės, kuri per metus moka daugiau kaip 10 000 Lt nekilnojamojo turto mokesčio, negali dalyvauti rengiant, svarstant ir priimant tarybos sprendimus, nustatančius savivaldybės teritorijoje nekilnojamojo turto mokesčio tarifo dydžius. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas atmetė pareiškėjų argumentus, kad interesų konflikto negali sukelti norminis administracinis aktas, ir palaikė Komisijos poziciją, jog savivaldybės tarybos nariai negali nustatinėti savo verslui mokesčių (2012 m. rugsėjo 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A146-2624/2012; 2012 m. rugsėjo 6 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A662-2728/2012);

- *pareiga įrodyti aplinkybes, susijusias su tarnybinių pareigų atlikimu, tenka pačiam tarnautojui.* Pasak Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, Komisija neprivalo rinkti įrodymų, kaip su pareiškėjo tarnyba gali būti ar yra susiję ginčo laiškų adresatai, taip pat Komisija neturi pareigos nustatyti tikslaus pareiškėjo siųstos korespondencijos turinio. Pareiga įrodyti, kad ginčo laiškų adresatai yra susiję su pareiškėjo tarnyba, tenka pareiškėjui (2012 m. vasario 23 d. nutartis Nr. A492-1239/2012);
- *dalyvavimas asociacijų veikloje yra interesų konflikto šaltinis.* Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pabrėžė, kad nėra pagrindo abejoti tuo, jog einančio pareigas valstybinėje tarnyboje asmens narystė ir galimos pareigos asociacijoje suvokiamos kaip privataus intereso buvimas. Esant asociacijos nariu ir galimai einant pareigas asociacijoje teigtina apie pasireiškiantį privačios naudos siekimą, kuris nebūtinai turi būti įgyvendintas sukuriant materialines gėrybes. Privatus interesas apima ir kitokio pobūdžio, nebūtinai materialinį suinteresuotumą, t. y., gali būti ir nematerialus, nukreiptas į konkretaus asmens naudos sukūrimą ar prielaidas tai naudai atsirasti ateityje (2012 m. kovo 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A442-185/2012; 2012 m. sausio 16 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A556-30/2012);
- *savivaldybės tarybos nariai, balsuodami už savo pačių paskyrimą administracijos direktoriais ar jų pavaduotojais, patenka į interesų konflikto situaciją.* Teismas pabrėžė, kad dalyvauti formuojant valstybės tarnybos korpusą gali tik tie valstybės politikai, savivaldybės tarybos nariai, kuriems šis klausimas nekelia interesų konflikto. Pasak teismo, tokia pozicija nėra prieštaraujanti savivaldybės tarybos narių, kaip valstybės politikų, pareigos rinkėjams ar koalicijai, nėra konfliktuojanti su jų teise stoti į valstybės tarnybą, nes šios pareigos ir teisės turi būti įgyvendinamos pagal įstatymus (2012 m. balandžio 5 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-1596-189/2012; 2012 m. kovo 22 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-1523-121/2012);
- *sprendžiant dėl Įstatymo 18 straipsnio apribojimų, svarbu nustatyti formalius (de iure) asmens įgaliojimus.* Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas išaiškino, kad sprendžiant, ar asmuo, dirbdamas valstybinėje tarnyboje, kontroliavo ir prižiūrėjo įmonę, kurioje nepraėjus vieneriems metams įsidarbino, analizuotinos bendrosios ir specialiosios tarnautojo pareigos ir jo įgaliojimų apimtis. Aplinkybė, ar tarnautojas faktiškai realizavo konkrečius kontrolės veiksmus, Įstatymo 18 straipsnio prasme nėra reikšminga, nes Įstatymo tikslai yra prevenciniai (2012 m. spalio 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A502-2780/2012; 2012 m. sausio 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A502-22/2012). Taip pat teismas išplėtė Įstatymo 18 straipsnio taikymą ir besisteigiančioms įmonėms. Pasak teismo, įmonės steigimas paprastai pasireiškia tam tikrų asmenų (steigimo proceso dalyvių) veiksmis (veikla), siekiant įsteigti įmonę, todėl įmonės steigimo procesai taip pat gali būti laikomi įmonės veikla Įstatymo požiūriu.

2. Privačių interesų deklaravimas

2012 m. rugpjūčio 1 d. VTEK, bendradarbiaudama su Valstybine mokesčių inspekcija (toliau – VMI) įgyvendino ypač svarbią korupcijos prevencijos programą - įdiegė elektroninį privačių interesų deklaravimą.

Pažymėtina, kad bazinė elektroninio deklaravimo sistema, kainuojanti apie 5 mln. Lt, įdiegta vien VTEK ir VMI vidinėmis sąnaudomis, be papildomų biudžeto asignavimų.

Visi asmenys, privalantys deklaruoti privačius interesus, teikia naujos formos elektronines deklaracijas, atsisakant popierinių deklaracijų.

Privačių interesų deklaravimas – tai praktinė prevencinė priemonė, padedanti valstybinėje tarnyboje dirbančiam asmeniui, organizacijai ar visuomenei realiai identifikuoti galimas interesų konflikto grėsmes.

Vykdant Įstatymo nuostatas:

- 1) išplėstas valstybinėje tarnyboje dirbančių ir privačius interesus privalančių deklaruoti asmenų sąrašas;
- 2) pakito deklaracijos turinys: nuo 2600 iki 10000 Lt padidinta sandorio, kurį sudarius privalu deklaruoti, vertė; optimizuotas dovanų deklaravimas ir pan.

Deklaravimo sistema veikia trimis pagrindiniais lygmenimis:

- 1) asmeniniu (deklaruojančio asmens);
- 2) instituciniu (institucijų vadovų, padalinių vadovų, institucijos kolektyvo, VTEK);
- 3) visuomeniniu (žiniasklaidos priemonių, interesų grupių, visuomeninių organizacijų ir visuomenės).

Asmeninis. Įstatymo 3 straipsnio 2 dalies ir 4 straipsnio nuostatos numato asmeninę prievolę privačius interesus deklaruojantiems asmenims teikti deklaracijas. Įstatymo 8 straipsnio 1 dalis numato, kad privačių interesų deklaracijos formą, pildymo, tikslinimo ir pateikimo taisykles nustato Komisija, t. y., Komisija yra įgaliota *inter alia* nustatyti deklaracijų pateikimo būdus.

Įstatymo 7 straipsnio 2 dalis numato, jog valstybinėje tarnyboje dirbantis asmuo, paaiškėjęs naujoms aplinkybėms, dėl kurių gali kilti interesų konfliktas, privalo nedelsiant papildyti deklaraciją. Deklaruojantis asmuo turi nuolatinę prieigą elektroniniu būdu stebėti savo interesų lauką, jo pokyčius ir gali bet kada pakeisti, papildyti ar patikslinti privačių interesų deklaracijos duomenis.

Institucinis. Įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 2 punktą įpareigoja Komisiją kontroliuoti deklaravimo procesą. Ši priežiūros prievolė numatyta ir valstybės bei savivaldybių institucijų vadovams.

Elektroninio deklaravimo sistema prisideda prie skaidrios ir nešališkos valstybinės tarnybos kūrimo.

Valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų privačių interesų deklaravimo sistema yra viena efektyviausių ir veiksmingų korupcijos prevencijos priemonių. Anksčiau galiojusi „popierinė“ privačių interesų deklaravimo sistema buvo nelanksti, gremėzdiška ir sunkiai kontroliuojama, todėl mažai funkcionali ir neefektyvi.

Analizuodama ankstesnių metų praktiką, Komisija išryškino deklaruojančių asmenų pateikiamos informacijos iškraipymo, prieinamumo, viešumo ir efektyvaus panaudojimo problemas, kurias lėmė tai, kad deklaracijos buvo pateikiamos popierine forma, saugomos išsklaidytos įvairiose institucijose, duomenis buvo sunku apibendrinti ne tik kontroliuojančioms ar suinteresuotoms institucijoms, bet ir pačių organizacijų vadovams ar jų įgaliotiems asmenims.

Svarbu pažymėti, kad deklaruojant elektroniniu būdu nereikia popierinių deklaracijų mechaninio apdorojimo procedūrų, išvengiama su tuo susijusių iškraipymų ir klaidų, taip pat - deklaracijų saugojimo, siuntimo nesklandumų, taupomi žmogiškieji išteklių ir kitos su deklaracijų administravimu susijusios išlaidos.

Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolė 2012 m. spalio 25 d. Gyventojų turto ir pajamų deklaravimo valstybinio audito ataskaitoje Nr. VA-P-60-11-14 konstatavo, kad „popierinių deklaracijų apdorojimas, 2011 m. skaičiavimais, kainavo 3-4 kartus brangiau nei elektroninių...“.

Įvertinus faktą, kad elektroninio deklaravimo sistemos (deklaracijų pildymo, pateikimo ir viešinimo funkcijų) įdiegimas mokesčių mokėtojams nieko nekainavo, nes sistema buvo įdiegta iš VMI ir

Komisijos vidinių išteklių, galima teigti, jog ataskaitiniais metais sutaupyta ir toliau taupoma nemažai valstybės lėšų.

Vis dėlto, svarbu paminėti, kad elektroninio deklaravimo sistemos ir duomenų bazių normalaus funkcionavimo (nekalbant apie jų tobulinimą ir plėtrą) užtikrinimui jau 2013 metais būtina numatyti atskirą programinės įrangos palaikymo ir priežiūros finansavimą.

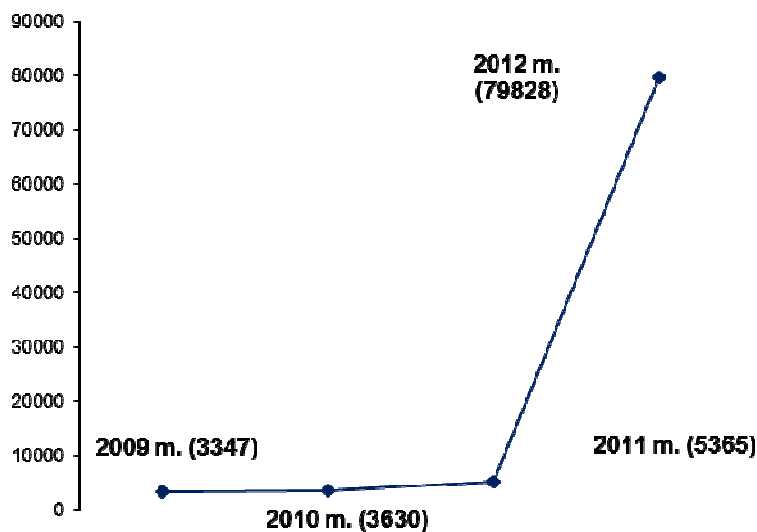
Visuomeninis. Komisijos duomenimis, net du trečdaliai valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų vėluoja pateikti, papildyti ar patikslinti deklaracijas.

Komisija nuolat pabrėžia, kad nepakantumas privačių interesų protegavimui, nepotizmui ir korupcijai negali būti laikomas tik kelių su šiais reiškiniais kovojančių valstybės institucijų tikslas. Tai turi būti viena iš pamatinių visuomenės nuostatų.

Autoritetingos tarptautinės organizacijos - Pasaulio bankas, Jungtinių Tautų narkotikų ir nusikalstamumo biuras, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija SIGMA, kuri yra apibendrinusi daugiau kaip 70 pasaulio šalių patirtį ir ekspertų nuomones, savo parengtose gairėse nurodo, kad deklaracijų duomenų viešinimas ypač svarbus kuriant visuomenės pasitikėjimą viešojo administravimo sektoriumi, didinant viešųjų pirkimų skaidrumą ir siekiant kovoti su korupcija bei užkirsti kelią interesų konfliktui.

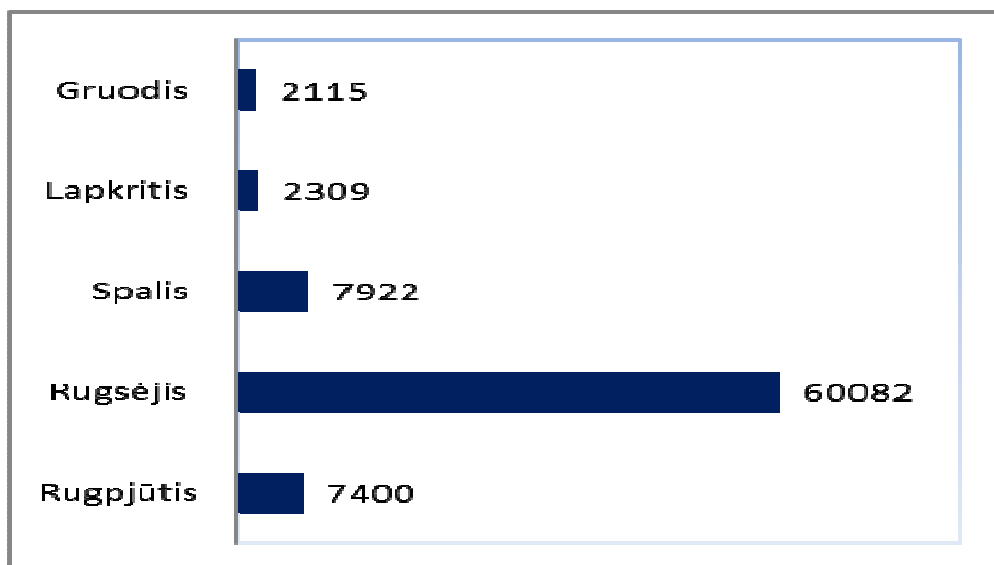
Apibendrinant galima teigti, jog privačių interesų deklaravimo ir deklaracijų administravimo funkcijų perkėlimas į elektroninę erdvę leidžia lengviau ir greičiau suderinti valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų privačius ir visuomenės viešuosius interesus, užtikrinti, kad priimant sprendimus pirmenybė būtų teikiama viešiesiems interesams, įtvirtinti priimamų sprendimų nešališkumą ir užkirsti kelią atsirasti bei plisti korupcijai valstybinėje tarnyboje (Įstatymo 1 straipsnis), tuo užtikrinant efektyvesnį įstatymo tikslo ir uždavinių įgyvendinimą.

Nuo 2012 m. rugpjūčio 1 d. iki 2013 m. sausio 1 d. privačius interesus elektroniniu būdu per VMI EDS deklaravo 66 750 asmenų, buvo pateikta 79 828 privačių interesų deklaracijų (kandidatai į politikus į pateiktą statistiką neįeina, jų deklaracijos teikiamos Vyriausiajai rinkimų komisijai). Per penkis 2012 m. mėnesius buvo pateikta 13 078 deklaracijų papildymų, pataisymų ar patikslinimų, kitaip tariant, penktadalis visų deklaravusių asmenų papildė arba patikslino savo anksčiau teiktas deklaracijas.

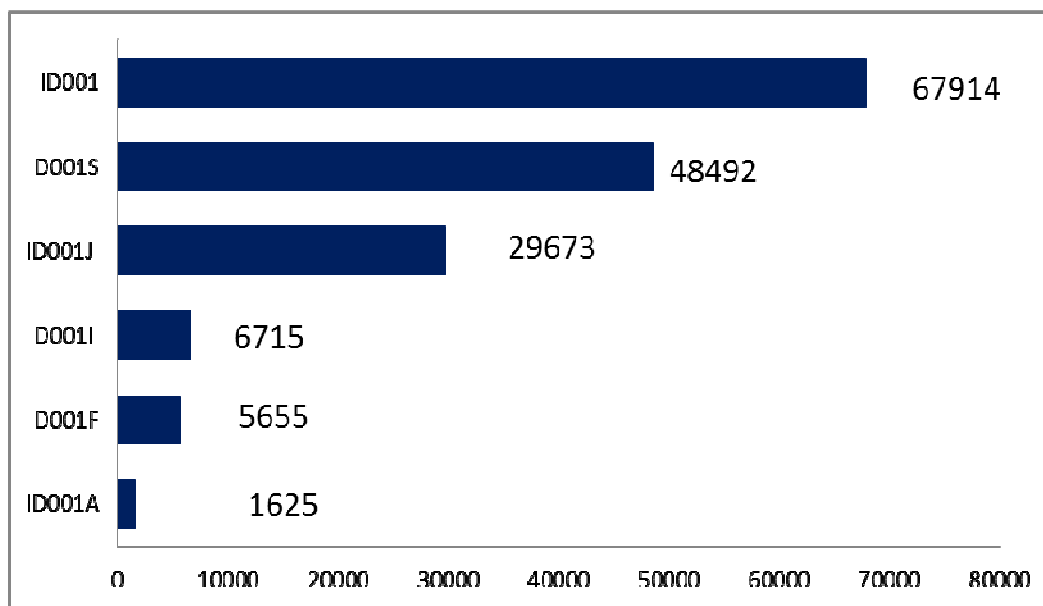
Komisijai pateiktų deklaracijų skaičius 2009-2012 m. (deklaruojančiųjų aktyvumas)

Daugiausia deklaracijų buvo pateikta 2012 m. rugsėjo mėnesį.

Komisijai pateiktų deklaracijų skaičius per 5 mėn.

Daugiausia deklaruojančiųjų 2012 m. teikė duomenis apie sudarytus sandorius (ID00S). Antroje vietoje – duomenys apie ryšius su juridiniais asmenimis (ID00J), trečioje – individuali veikla (ID001I) ir ryšiai su fizineis asmenimis (ID001I).

Komisijai pateiktų deklaracijų ir jų priedų skaičius (2013-01-17 duomenys)

67 914 asmenų, deklaravusių privačius interesus, užpildė 48492 ID001S priedus, nurodydami sudarytus sandorius. Naujojoje elektroninės deklaracijos formoje sandorio ID001S priedas tapo universalus, jame įrašomi visi deklaruotini sandoriai, taip pat dovanos ir neatlygintinai suteiktos paslaugos ar apmokėtos išlaidos, kurios ankstesnėje (popierinėje) deklaracijos formoje buvo įrašomos į atskirus priedus.

Deklaruojant privačius interesus buvo pateikti 29 673 ID001J priedai (ryšiai su juridiniais asmenimis), kuriuose apjungti ankstesnių dviejų priedų duomenys: dalyvavimas juridiniuose asmenyse ir narystė ar pareigos įmonėse, įstaigose, asociacijose bei fonduose.

Asmenys, deklaruodami individualią veiklą, užpildė ir pateikė 6 715 ID001I priedus (apie 10 proc. nuo visų deklaravusių skaičiaus).

Ryšius su fiziniais asmenimis nurodė 5 655 deklarantų.

Mažiausiai asmenų - 1 625 užpildė priedą ID001A (kiti duomenys, dėl kurių gali kilti interesų konfliktas).

Apibendrinat galima teigti, kad 2012 m. elektroninis deklaravimas išryškino senas, su deklaravimo proceso teisiniu reglamentavimu susijusias problemas. Viena aktualiausių deklaravimo sistemos problemų yra ta, kad Komisija nežino tikslaus deklaracijas privalančių tiekti asmenų skaičiaus. Tai akivaizdžiai apsunkina deklaravimo proceso administravimo ir kontrolės galimybes.

Susidariusią padėtį lemia Įstatymo 2 straipsnio 1 dalis, apibrėžianti valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų sąvoką, kuri daugeliu atveju lieka abstrakti ir praktikoje kelia daug nesusipratimų bei diskusijų.

Abstraktus asmens, dirbančio valstybinėje tarnyboje, sąvokos apibrėžimas kelia emocijų ir priekaištų bangą. Pvz., Įstatymo sąvoka: „...asmens, dirbantys viešosiose įstaigose ir asociacijose, kurios gauna lėšų iš Lietuvos valstybės ar savivaldybių biudžetų bei fondų, ir turintys administravimo įgaliojimus“. Kaip rasti visų šių viešųjų įstaigų ir asociacijų narių, darbuotojų sąrašus? Dar komplikotesnis atvejis su sąvoka „asmens, turintys viešojo administravimo įgaliojimus“. Šiuo atveju reikia nustatyti ne tik juridinius asmenis, kuriuose dirba tarnautojai, turintys viešojo administravimo įgaliojimus, bet ir fizinius asmenis, kurie verčiasi profesine veikla ir turi viešojo administravimo įgaliojimus (pvz.,: notarai - LAT nutartis Nr. 2K-809/2003).)

Komisija planuoja nuoseklią e-deklaravimo sistemos plėtrą, esama sistema turi būti papildoma naujomis elektroninėmis programomis, tvarkoma teisinė bazė, centralizuojama su VMI, VĮ „Registrų centru“ (kitų įstaigų, įmonių, bendrovių ir pan.) informacinėmis sistemomis. Diegiant e-deklaravimo sistemą ir siekiant, kad ji duotų maksimalų efektą bei praktinę naudą, privalu įvykdyti keletą svarbių uždavinių:

- paruošti naują Įstatymo redakciją, kuri įvardintų deklaravimo tikslus, elektroninį deklaracijų pateikimą, naudojantis VMI EDS, ir aiškiai reglamentuotų subjektus, jų duomenų viešinimą, duomenų apimtį ir pan.;
- parengti reikalingas juridines ir organizacines priemones informacinių duomenų bazių funkcionavimui;
- sukurti deklaruojančių asmenų ir atitikties pareigūnų konsultavimo, švietimo bei informavimo sistemą, diegti šias paslaugas elektroninėje erdvėje;
- organizuoti, vykdyti ir plėtoti bendradarbiavimą e-deklaravimo srityje su VMI, VĮ „Registrų centru“, STT ir kitomis suinteresuotomis organizacijomis.
- e-deklaravimo sistemos funkcionavimui, programinės įrangos palaikymui, duomenų saugos užtikrinimui ir paslaugų kokybės gerinimui skirti papildomų žmoniškųjų bei finansinių išteklių.

2012 m. kilo didelis konsultavimo paslaugų, susijusių su elektroninio deklaravimo procesu, poreikis. Komisija, stokodama žmoniškųjų, finansinių ir techninių išteklių, yra nepajėgi šio poreikio patenkinti. Tačiau Komisija deda tam dideles pastangas, naudodama visus turimus resursus. Bendradarbiaudama su VMI informacijos centru, VTEK organizavo Komisijos darbuotojų budėjimą VMI patalpose ir teikė konsultacijas VMI informacijos telefonu 1882. Visi VTEK sekretoriato darbuotojai prieš konsultavimą dalyvavo VMI konsultantų mokymuose ir savo ruožtu apmokė dalį VMI konsultantų kompetentingai teikti informaciją bei konsultacijas privačių interesų elektroninio deklaravimo klausimais.

Šiais klausimais 2012 m. surengti 5 praktiniai seminarai. Juose dalyvavo apie 400 atitikties pareigūnų, organizacijų vadovų, už deklaravimą atsakingų asmenų. Apmokyta apie 20 VMI konsultantų. Mokymuose dalyvavo 27 politinių partijų atstovai, konsultuojantys kandidatus į politikus.

Šiuo metu Komisija neturi nė vieno etato, skirto dirbti tik deklaravimo srityje, o vienam (iš dviejų) su deklaracijų tvarkymu susijusiam VTEK darbuotojui, be pareigybės aprašyme numatytų darbų, per darbo dieną tenka konsultuoti vidutiniškai nuo 30 iki 100 interesantų. Esant tokiai situacijai, interesantai ne visada gali prisiskambinti ir laiku gauti informacijos ar išsamių konsultacijų e-deklaravimo klausimais.

Dar keblesnė padėtis yra konsultuojant deklaracijų pildymo ir pateikimo techniniais klausimais. Komisija negali tiesiogiai jungtis prie VMI sistemos iš savo darbo vietų, todėl konsultuoti interesantą kartais net neįmanoma. Norint ištaisyti esamą situaciją, VTEK būtina skirti papildomų etatų papildomą finansavimą sistemos funkcionavimui palaikyti.

Komisija mato būtinybę nedelsiant įsteigti atskirą *konsultacijų telefono* liniją, skirtą asmenų konsultavimui deklaravimo ir kitais tarnybinės etikos (elgesio) normų įgyvendinimo klausimais.

Siekiant užtikrinti tolesnį normalų deklaravimo proceso funkcionavimą, būtina sukurti privačius interesus deklaruojančių asmenų švietimo, konsultavimo ir informavimo sistemą (toliau – IDKIS). Deklaruojantiems turi būti teikiamos elementarios paslaugos, kurios sudarytų prielaidas tikėtis aptarnavimo, atitinkančio visiem priimtinus kokybės standartus.

2012 m. pabaigoje - 2013 m. pradžioje pradėta diegti Privačių interesų deklaravimo informacinė sistema (toliau – IDIS), leisianti Komisijos nustatyta tvarka, užsiregistravus IDIS, juridinių asmenų vadovams ar jų įgaliotiems atstovams bet kuriuo metu elektroninėje erdvėje lengvai ir greitai gauti visą rūpinimą informaciją, susijusią su darbuotojų pateiktais privačių interesų deklaracijų duomenimis.

Tai įgalins vadovus efektyviai realizuoti savo teisę, tikrinant šiuos duomenis (Įstatymo 9 straipsnio 1 punktą). Valstybės ar savivaldybių institucijų vadovai ar (ir) jų įgalioti atstovai, naudodamiesi IDIS, turės galimybę neišeidami iš savo darbo vietos, greitai ir lengvai analizuoti deklaracijoje pateiktus duomenis bei laiku ir tinkamai parengti rašytines rekomendacijas (Įstatymo 22 straipsnio 2 dalis) dėl priemonių, kurių deklaruojantysis turi imtis, kad savo tarnybinę veiklą suderintų su Įstatymo nuostatomis.

IDIS - efektyvi priemonė vykdyti korupcijos prevenciją. IDIS siekiama:

- sumažinti organizacijų sąnaudas;
- pagreitinti deklaracijų kontrolės procesus;
- geriau išnaudoti organizacijų žmogiškuosius išteklius;
- pagerinti deklaracijų apskaitą ir kontrolės galimybes;
- padidinti priimamų sprendimų skaidrumą.

IDIS sklaidos planas: nuo 2012 m. gruodžio 31 d. IDIS pradėjo veikti žvalgomuoju režimu, kurio metu bus palaipsniui įjungiamos atskiros deklaracijų apskaitos, analizės, rizikos nustatymo ir administravimo funkcijos.

Įgyvendinant e-deklaravimo projektą, būtina išskirti tris pagrindines e-deklaravimo sritis, kurių veiklai ir funkcionavimui tiesiog būtini papildomi materialiniai ir žmogiškieji ištekliai:

1. **Informacinių technologijų (IT) sritis:** naujai IT techninei ir programinei įrangai įsigyti (serverio programinė įranga, IDIS ir IDKIS programinė įranga, ORACLE programa ir pan.) - apie 150 000 Lt, programinės įrangos palaikymui ir saugumo užtikrinimui (nuolatinio pobūdžio

išlaidos) 50 000 Lt, žmogiškiesiems ištekliams (sistemų administravimui ir priežiūrai, programavimui, IT saugos užtikrinimui, IT teisinės bazės kūrimui bei tobulinimui) – 3 etatai.

2. **Švietimo, konsultavimo ir informavimo sritis:** reikalinga programinė įranga 4 pastovių konsultantų darbo vietoms įrengti ir saugiam ryšiui su VMI užtikrinti (vykdyti konsultavimą per VMI 1882 bendrąjį informacijos telefoną, naudojant saugų VĮ „Infostruktūra“ tinklą) - apie 50 000 Lt. Taip pat reikalingi 6 etatai konsultantams (3 konsultantai pirminėms konsultacijoms, 1 – antrojo lygio konsultacijoms, 1 konsultantas konsultacijoms elektroniniu būdu ir 1 konsultantas metodikos rengimui bei švietimui).

3. **Analizės ir stebėsenos, rizikos nustatymo, bendradarbiavimo, komunikavimo sritis:** reikalingas IDIS administratorius, projektų vadovas, efektyviam bendradarbiavimui ir operatyviam pasikeitimui informacija su VMI, STT ir kitom suinteresuotomis institucijomis užtikrinti. Taip pat reikalingi: analitikas (deklaravimo proceso monitoringui (stebėsenai)), rizikos nustatymo specialistai (rekomendacijų teikimui), komunikavimo specialistas (darbas su ugdymo įstaigomis ir visuomeninėm organizacijom). Iš viso – 6 etatai.

Dabartinė Komisijos organizacinė struktūra bei nustatytas etatinių vienetų skaičius praktiškai nesuteikia galimybės tinkamai ir visa apimtimi įgyvendinti Įstatymo nuostatų, susijusių su privačių interesų deklaravimu.

Skiriamų biudžetinių asignavimų ribose Komisija išsėmė visas esamas galimybes palaikyti ir plėtoti privačių interesų deklaravimo procesą.

Neskyrus tinkamo finansavimo ir papildomų etatinių vienetų, Komisija jau artimiausioje ateityje negalės užtikrinti tinkamo privačių interesų deklaravimo sistemos funkcionavimo, klientų aptarnavimo kokybės bei prevencinės veiklos.

3. Prevencinė veikla

3.1 Mokymai ir internetinis klausimynas

Ataskaitiniais metais, ženkliai trūkstant žmogiškųjų ir finansinių išteklių, Komisija buvo priversta sumažinti mokymų ir kitos prevencinės veiklos apimtį, nebuvo galima šios veiklos vykdyti sistemingai ir planuoti kaip atskiros srities (nutrauktas elektroninio naujienlaiškio kūrimas, nebuvo leidžiami bukletai ir kt. leidiniai). Mokymai ir kitos prevencinės priemonės buvo organizuojamos išskirtinai Komisijos darbuotojų asmeninės iniciatyvos, žmonių laisvalaikio ir papildomo darbo sąskaita.

Komisija, siekdama išlaikyti šviečiamosios veiklos tęstinumą, ataskaitiniais metais surengė 31 nemokamą seminarą-mokymus, kuriuose dalyvavo apie 1350 valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų. Palyginimui – 2011 m. buvo surengta 20 seminarų, kuriuos išklausė arti 1000 asmenų, dirbančių skirtingose valstybės ar savivaldybių institucijose.

Aktualiausios seminarų temos išliko nepakitusios – valstybinėje tarnyboje dirbančius asmenis ir toliau domino interesų konfliktų prevencija ir nusišalinimo procedūros įgyvendinimas, apribojimai pasibaigus tarnybai, atsakomybė už Įstatymo nuostatų pažeidimus. Su 2012 m. rugpjūčio 1 d. startavusia elektronine privačių interesų deklaravimo sistema atsirado ir didelis poreikis mokymų privačių interesų deklaracijų pildymo tematika.

Jau keletą metų Komisija savo ataskaitose mini šviečiamosios veiklos sklaidos būtinumą ir šiai veiklos sričiai nepakankamus išteklius. Būtent todėl seminaruose orientuojamasi į „mokytojų“ mokymą. Komisija stengiasi apmokyti tikslines grupes, t.y., už Įstatymo nuostatų įgyvendinimą atsakingus asmenis (institucijų vadovus, atitikties pareigūnus, už deklaravimą atsakingus asmenis ar

kt.), kurie kiekvienas savo institucijoje galėtų skleisti įgytas žinias ir padėti kolegoms jas praktiškai įgyvendinti.

Komisijos elektroninėje svetainėje nuolatos skelbiamos rekomendacijos ir metodinė medžiaga dėl Įstatymo nuostatų vykdymo. Informuojama apie teismų formuojamą tarnybinės etikos normų taikymo praktiką.

Naujausia prevencinė priemonė – interaktyvūs testai valstybinėje tarnyboje dirbantiems asmenims.

Šios mokomosios medžiagos tikslas - įgyvendinti LR Seimo patvirtintos Nacionalinės kovos su korupcija programos 2011-2014 m. priemonės Nr. 7.10 dalį – parengti klausimyną, kaip atpažįstami ir valdomi interesų konfliktai.

Remiantis Komisijos ir teismų praktika, parengta mokomoji medžiaga asmenims, norintiems pasitikrinti tarnybinės etikos žinias.

Svetainėje paskelbti testai, į kuriuos atsakę asmenys gali įvertinti savo tarnybinės etikos žinių lygį. Testai parengti pagal realias, gyvenimiškas situacijas iš įsiteisėjusių teismų sprendimų.

Ši prevencinė priemonė yra tęstinė, todėl ją ketinama nuolat pildyti ir tobulinti. Šiuo metu testai yra orientuoti į interesų konfliktų situacijų atpažinimą ir nusišalinimo procedūrą, vėliau apims ir kitas aktualias temas: privačių interesų deklaravimą, apribojimus pasibaigus tarnybai, atstovavimo apribojimus, tarnybinės nuosavybės naudojimą, rekomendacijas dėl papildomo darbo.

3.2 Valstybinėje tarnyboje dirbantiems asmenims teiktos rekomendacijos

Ataskaitiniais metais valstybinėje tarnyboje dirbantiems asmenims ar jų vadovams VTEK teikė konsultacijas žodžiu ir daugiau kaip 100 rašytinių rekomendacijų dėl interesų konfliktų prevencijos bei kitų praktinio pobūdžio klausimų, susijusių su Įstatymo nuostatų taikymu tarnyboje. Tarp jų – rekomendacijos asmenims, norintiems dirbti kitą (papildomą) darbą.

Rašytinės rekomendacijos valstybės ir savivaldybių institucijoms teikiamos vadovaujantis ne tik Komisijos veiklą reglamentuojančiais teisės aktais, bet ir atitinkamomis Valstybės tarnybos įstatymo, taip pat Vyriausybės nutarimo „Dėl valstybės tarnautojų prašymų leisti dirbti kitą darbą nagrinėjimo ir sprendimų dėl leidimo valstybės tarnautojams dirbti kitą darbą atšaukimo taisyklių patvirtinimo“ nuostatomis.

Minėto Vyriausybės nutarimo nuostatos taikomos tik valstybės tarnautojams. Kiti valstybei tarnaujantys asmenys, neturintys valstybės tarnautojo statuso, norėdami dirbti kitą (papildomą) darbą, neprivalo gauti juos į pareigas priėmusio asmens leidimo. Tokio leidimo valstybės tarnautojui taip pat nereikia, norint verstis individualia veikla įsigijus verslo liudijimą, arba pagal Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymą esant autorių teisių arba gretutinių teisių subjektu. Tačiau ataskaitiniais metais pasitaikė atvejų, kad į Komisiją rekomendacijų dėl galimų interesų konfliktų prevencijos kreipėsi ir asmenys, ketinantys užsiimti individualia veikla ar sudaryti autorines sutartis.

VTEK rekomendacijos nėra privalomojo pobūdžio. Todėl, net jeigu Komisija valstybės tarnautojui nerekomenduoja dirbti kito (papildomo) darbo, institucijos vadovas gali tokį leidimą suteikti. Ir atvirkščiai – nors VTEK neįžvelgia kliūčių tarnautojui verstis kita veikla, institucijos vadovas gali nuspręsti kitaip. Vis dėlto, Komisija pastebi, kad jos rekomendacijų yra laikomasi.

Ataskaitiniais metais VTEK valstybės ir savivaldybių institucijų vadovams, suabejojusiems, ar jų pavaldiniai gali dirbti kitą (papildomą) darbą, pateikė 29 rekomendacijas (2011 m. – 37). 6 rekomendacijos valstybės tarnautojams buvo neigiamos (20 proc., 2011 m. – 26 proc.). Iš esmės jos buvo susijusios su valstybės tarnautojų, užimančių vadovaujamas pareigas kontroliuojančiose institucijose, prašymais įsidarbinti įstaigose ar bendrovėse, kurias, eidami pareigas valstybinėje

tarnyboje, jie tiesiogiai arba per pavaldžius asmenis kontroliuoja. Tokiais atvejais Komisija yra priversta konstatuoti, kad konfliktas yra nuolatinio pobūdžio, ir Įstatymo nustatytu būdu šio konflikto pašalinti neįmanoma.

Komisijos nuomone, prieš kreipdamiesi į VTEK dėl rekomendacijų, institucijų vadovai visų pirma turėtų atsižvelgti į imperatyvias Valstybės tarnybos įstatymo nuostatas. Šio įstatymo 17 straipsnio 4 dalis valstybės tarnautojams draudžia eiti pareigas įmonėse, įstaigose, organizacijose, kurių atžvilgiu jie turi valdingus įgaliojimus arba kontroliuoja, prižiūri jų veiklą, arba priima kokius nors kitus sprendimus dėl tos įmonės, įstaigos ar organizacijos.

VTEK pastebi, kad siekis papildomai dirbti sietinas su ekonominio sunkmečio padiktuotomis gyvenimo realijomis – būtinybe turėti ir papildomą (alternatyvų) pragyvenimo šaltinį. Kaip rodo ataskaitinių metų praktika, darbo pasiūlymų valstybės tarnautojai neretai gauna iš jų pačių kontroliuojamų įmonių. Akivaizdu, kad, išdavus atitinkamus leidimus, galėtų susidaryti paradoksali situacija, kai asmuo, dirbdamas keliuose pozicijose ir eidamas pareigas valstybinėje tarnyboje, kontroliuos bei prižiūrės savo paties darbą. Be to, privačiose struktūrose siūloma užimti pareigas, kurioms reikalingų žinių bei įgūdžių šie asmenys sukaupe, dirbdami valstybei.

Paprastai VTEK nemato pagrindo drausti valstybės tarnautojui, kad jis dirbtų kitą darbą, kai tai nesuję su galima interesų konflikto grėsme, arba jeigu toks konfliktas yra situacinio (vienkartinio) pobūdžio. Tokį konfliktą, Komisijos nuomone, įmanoma suvaldyti Įstatyme nurodytu būdu, t. y., tinkamai nusišalinant.

Ataskaitiniais metais VTEK vertino ir tokias situacijas, kai siekis dirbti papildomą darbą, iš pirmo žvilgsnio nekeliantį tarnautojui tiesioginės ir akivaizdžios interesų konflikto grėsmės, visgi būtų nesuderinamas su Įstatymo tikslais. Tokia situacija yra galima, kai tarnautojas, eidamas pareigas valstybinėje tarnyboje, disponuoja neviešomis, riboto prieinamumo ir būsimam jo darbdaviui ekonomiškai naudingomis žiniomis, pavyzdžiui, informacija apie planuojamus įmonės patikrinimus, rinkos situaciją, konkurentų verslo planus ir t. t., ar kitomis tarnybinėmis galimybėmis.

Tokios pozicijos laikosi ir administraciniai teismai, anot kurių, papildomas valstybės tarnautojų darbas jų pačių kontroliuojamose įstaigose negali kelti visuomenės pasitikėjimo, todėl tokio pobūdžio leidimų valstybės tarnautojams išdavimas grėstų įstaigų veiklos kontrolę vykdančio subjekto diskreditavimu. Kitaip tariant, akivaizdžiai kenktų institucijos autoritetui ir griautų pasitikėjimą visuomenės akyse.

VTEK patenkino 9 prašymus leisti valstybės tarnautojams įgyvendinti atitinkamus Europos Sąjungos lėšomis finansuojamus projektus. Komisijos nuomone, tai yra iš esmės tas pats vienoje institucijoje vykdomas, tik su tam tikromis papildomomis funkcijomis atliekamas darbas. Vis dėlto, VTEK atkreipė valstybės tarnautojų dėmesį į šias galimas interesų konfliktų grėsmes:

- *vidines*: asmuo, atliekantis ES projektų koordinavimo, administravimo ar kontrolės funkcijas, gali dalyvauti ir sprendžiant klausimus, susijusius su juo pačiu ar jo artimais asmenimis, dirbančiais toje pačioje institucijoje. Pavyzdžiui, dalyvauti sprendžiant klausimą, ar teikti (gauti) mokymų paslaugas sau pačiam ar artimiesiems. Interesų konfliktas taip pat yra galimas, jeigu valstybinėje tarnyboje dirbančiam asmeniui tektų kontroliuoti, prižiūrėti ar kitaip vertinti savo paties (pavyzdžiui, ES projekto koordinatoriaus) darbą;

- *išorines*: asmuo, atliekantis ES projektų koordinavimo, administravimo ar kontrolės funkcijas, gali spręsti ir klausimus, susijusius su artimais asmenimis, teikiančiais tam tikras paslaugas ar turinčiais ryšių su juridiniais asmenimis, teikiančiais paslaugas. Pavyzdžiui, valstybinėje tarnyboje dirbantis asmuo gali dalyvauti vertinant ir priimant atitinkamus sprendimus (prekių ir paslaugų viešųjų pirkimų organizavimas, sutarčių su rangovais sudarymas ir jų įgyvendinimo kontrolė) dėl mokymo

paslaugų, teikiamų jo paties ar artimų asmenų, ar kitų asmenų, su kuriais jį sieja privatūs interesai, tinkamumo ir pan.

3.3 Valstybės politikų elgesio kodekso įgyvendinimas savivaldoje

Vietos savivaldos įstatyme numatyta, kad etikos komisijos ne tik atlieka tyrimus dėl galimų pažeidimų, bet gali užsiimti ir prevencine veikla: analizuoti politikų nedalyvavimo savivaldybės tarybos, komitetų ar komisijų posėdžiuose, aiškintis šių pareigų nevykdymo priežastis; nagrinėti savivaldybės bendruomenės narių, valstybės institucijų, gyvenamųjų vietovių bendruomenių pastabas dėl politikų veiklos skaidrumo; teikti Vyriausiajai rinkimų komisijai siūlymus dėl savivaldybės tarybos nario įgaliojimų nutraukimo, jeigu jis yra praleidęs iš eilės tris savivaldybės tarybos posėdžius be pateisinamos priežasties.

VTEK stebi, analizuoja savivaldybių etikos komisijų veiklą, teikia joms metodinę paramą, konsultuoja.

2011 m., po savivaldybių rinkimų, dviejose savivaldybėse nebuvo etikos komisijų. Ataskaitiniais metais etikos komisijos veikė jau visose savivaldybėse. Devynių savivaldybių etikos komisijų sudėtis, kaip ir ankstesniais metais, neatitiko Vietos savivaldos įstatymo nuostatų, numatančių, kad į šias komisijas privalo būti įtraukta ne mažiau kaip trečdalis bendruomenės atstovų. Klaipėdos miesto savivaldybės tarybos Etikos komisijoje bendruomenės atstovų visai nebuvo.

37 komisijos, ataskaitiniais metais surengusios 88 posėdžius, informavo Komisiją apie savo veiklą. Aktyviausiai veikė Telšių ir Mažeikių rajono savivaldybių tarybų etikos komisijos (atitinkamai surengti 7 ir 8 posėdžiai).

Savivaldybių etikos komisijos svarstė tarybos narių elgesio atitikties Valstybės politikų elgesio kodekso (toliau – Kodeksas) ir Įstatymo nuostatomis, taip pat įvairius kitus savo veiklos klausimus.

Konstatuota, kad 6 valstybės politikai pažeidė Kodekso nuostatas, 9 buvo išteisinti, dėl 33 asmenų apsiribota svarstymu komisijose. Pateikta 14 rekomendacijų: svarstomiems asmenims pasiūlyta viešai atsiprašyti, o savo elgesį derinti su Kodekso nuostatomis.

Komisija, naudodamasi įstatymų jai suteiktais įgaliojimais, savivaldybių tarybų etikos komisijoms 2012 m. pavedė įvertinti 22 asmenų elgesio atitiktį Įstatymo nuostatomis. Konstatuota, kad 13 asmenų Įstatymo nuostatų nepažeidė, 7 asmenų elgesys įvertintas kaip Įstatymo pažeidimas, vieno savivaldybės tarybos nario atžvilgiu tyrimas buvo nutrauktas, o vieno – net nepradėtas, motyvuojant tuo, kad tam nesą pagrindo.

Komisija penkiais atvejais nesutiko su savivaldybių tarybų etikos komisijų sprendimais, kurie buvo akivaizdžiai palankūs vietos politikams. Atlikusi savarankiškus tyrimus, Komisija net keturis tokius, kolegų išteisintus asmenis pripažino pažeidusius Įstatymą.

Vietos savivaldos įstatyme numatyta, kad etikos komisijos ne tik atlieka tyrimus dėl galimų pažeidimų, bet gali užsiimti ir prevencine veikla: analizuoti politikų nedalyvavimo savivaldybės tarybos, komitetų ar komisijų posėdžiuose, aiškintis šių pareigų nevykdymo priežastis; nagrinėti bendruomenės narių, valstybės institucijų pastabas dėl politikų veiklos skaidrumo; teikti Vyriausiajai rinkimų komisijai siūlymus dėl savivaldybės tarybos nario įgaliojimų nutraukimo, jeigu jis yra praleidęs iš eilės tris savivaldybės tarybos posėdžius be pateisinamos priežasties.

Iš ataskaitinių metų etikos komisijų veiklos matyti, kad jos prevencinę veiklą vykdo tik išimtiniais atvejais. Kaip geras pavyzdys paminėtina Marijampolės savivaldybės Etikos komisija, nagrinėjusi savivaldybės tarybos narių lankomumo problemas ir teikusi atitinkamas rekomendacijas; analizavusi savivaldybės politikų išlaidas ir sudariusi jų struktūrinį palyginimą; teikusi konkretiems politikams

rekomendacijas dėl privačių interesų deklaracijų papildymo, nurodžiusi konkrečius duomenis ir aplinkybes, galinčias sukelti viešųjų ir privačių interesų konfliktą.

Vilniaus, Kauno ir Alytaus miestų, Klaipėdos, Biržų, Druskininkų, Joniškio, Jurbarko rajonų savivaldybių tarybų etikos komisijos daugeliu atvejų priima konkrečius, teisiškai profesionaliai įformintus sprendimus. Kitų savivaldybių tarybų etikos komisijų priimami sprendimai vis dar yra protokoliniai ir nemotyvuoti.

Komisija 2008 m. gruodžio 11 d. šiuo klausimu priėmė specialią rezoliuciją „Dėl savivaldybių etikos komisijų sprendimų“ Nr. KS-117 (Valstybės žinios, 2009-06-23, Nr. 74-3059).

Komisija kaip pozityvią tendenciją vertina savivaldybių elektroninėse svetainėse atsirandančią informaciją apie vietos etikos komisijų veiklą, ją reglamentuojančius teisės aktus, priimamus sprendimus. Ataskaitiniais metais net ketvirtadalis savivaldybių tarybų etikos komisijų viešino visą aktualią informaciją, trečdalis etikos komisijų skelbė tik narių pavardes ir veiklos nuostatus.

Lietuvos Respublikos Seimo Valstybės valdymo ir savivaldybių komitetas, apsvaustęs Komisijos 2011 m. veiklos ataskaitą, pasiūlė Vyriausybei kartu su Komisija ir Lietuvos savivaldybių asociacija parengti bei įgyvendinti priemones, kurias taikant etikos komisijų veikla taptų efektyvesnė. Už šio siūlymo įgyvendinimo organizavimą buvo atsakinga Vidaus reikalų ministerija.

VTEK teikė konkrečius siūlymus: stambinti etikos komisijas, jų skaičių sumažinant nuo 60 iki 10; veiklos teritoriją apibrėžti apskritimis, o komisijas steigti prie Vyriausybės atstovo tarnybos; padidinti bendruomenių atstovų skaičių etikos komisijose, – į jas deleguojamų politikų ir bendruomenės atstovų proporcija turėtų būti vienoda, arba bendruomenės atstovų skaičius netgi didesnis negu politikų; sudaryti atranką piliečių, norinčių būti šių komisijų nariais ir išreikšti gyventojų bendruomenės poziciją svarstant savivaldos politikų elgesį; panaikinti Kodekso nuostatą, kad etikos komisijų priimti sprendimai yra galutiniai ir neskundžiami, įtvirtinant šių sprendimų apskundimo teismui galimybę ir kt.

4. Kita veikla

4.1 Lobistinė veikla

Lobistinės veiklos įstatymu šios srities kontrolė pavesta Komisijai (13 straipsnio 1 dalis).

Ataskaitiniais metais Komisija į lobistų sąrašą įtraukė penkis (keturis - juridinius ir vieną - fizinį asmenį) lobistus. Tokia statistika išlieka stabili jau keletą metų. Pastebėtina, kad į lobistų sąrašą įrašyti asmenys iš karto pradeda aktyviai vykdyti lobistinę veiklą,

Komisija sustabdė dešimties lobistų, kurie iki nustatyto termino nepateikė ataskaitų, veiklą. Pagal Lobistinės veiklos įstatymo 11 straipsnio 1 dalies nuostatas, lobistas privalo pateikti VTEK praėjusių kalendorinių metų lobistinės veiklos ataskaitą ne vėliau, kaip iki einamųjų metų vasario 15 dienos. Tačiau ši nuostata neįgalina pasiekti pagrindinio Lobistinės veiklos įstatymo tikslo – užtikrinti lobistinės veiklos viešumą ir skaidrumą. Registruoti lobistai informaciją apie savo veiklą atskleidžia, tik pasibaigus veiklos vykdymo metams, kai informacija iš esmės jau neaktuali. Tokia Lobistinės veiklos įstatymo nuostata yra formali ir nedaro poveikio lobistinės veiklos kontrolei.

Siekiant, kad lobistinės veiklos viešinimo procesas vyktų laiku, būtina numatyti prievolę lobistams atskleisti informaciją apie lobistinės veiklos užsakovą ir teisės aktus, kuriems daroma įtaka, tų lobistinių veiksmų vykdymo metu ar iš karto po jų įvykdymo.

Komisijai sustabdžius lobistų veiklą, tik vienas iš jų ir po to nepateikė ataskaitos. Todėl jo veikla buvo nutraukta. Šis asmuo, vadovaujantis Lobistinės veiklos įstatymo nuostatomis, penkerius metus prarado teisę vykdyti šią veiklą.

Ataskaitiniais metais vieno lobisto veikla buvo sustabdyta, reaguojant į Specialiųjų tyrimų tarnybos jam pareikštus įtarimus dėl galimos nusikalstamos veikos. Tokiu atveju fizinio asmens lobistinė veikla sustabdoma, kol bus nutrauktas ikiteisminis tyrimas ar baudžiamoji byla, arba priimtas išteisinamasis nuosprendis.

Pabrėžtina, kad šis atvejis atskleidė galimą Lobistinės veiklos įstatymo spragą, – registruoti lobistai, kurių lobistinė veikla sustabdyta dėl jiems pareikštų įtarimų, gali šio apribojimo išvengti, įsteigę juridinį asmenį ir paskyrę šio juridinio asmens darbuotojus, kurie ir kreipiasi į VTEK su prašymu įrašyti juridinį asmenį į lobistų sąrašą, o juos paskirti lobistinę veiklą vykdančiais asmenimis.

Ataskaitiniais metais lobistinę veiklą realiai vykdė 13 lobistų. Pagrindinės registruotų lobistų veiklos kryptys – įstatymų pakeitimai ir jų projektai, teisės aktų analizė, konsultacijos bei atstovavimas lobistinės veiklos užsakovų interesams.

2012 m. buvo patikrinta 22 lobistų veiklos ataskaita. Registruoti lobistai nurodo, kad jie darė įtaką Lietuvos Respublikos akcizų, labdaros ir paramos fondų, gyventojų turto deklaravimo, azartinių lošimų, statybos, farmacijos, sveikatos draudimo įstatymų, Baudžiamojo kodekso pakeitimams. Taip pat buvo teikiamos teisėkūros paslaugos.

Ataskaitiniais metais VTEK gavo vieną prašymą - ištirti Nacionalinės lošimų ir žaidimų asociacijos veiksmus, kai asociacija kreipėsi į Lietuvos Respublikos Seimą ir Vyriausybę, darydama poveikį priimant teisės aktus, kuriais Lietuvoje reglamentuojami azartiniai lošimai. VTEK tyrimo nepradėjo, vadovaudamasi Lobistinės veiklos įstatymo 7 straipsnio 4 punktu, nustatančiu, kad lobistine veikla nelaikoma pelno nesiekiančių organizacijų veikla, kuria savo narių bendrais interesais siekiama daryti įtaką atitinkamų teisės aktų leidybai.

Ankstesnių metų veiklos ataskaitose VTEK išsamiai ir argumentuotai išdėstė lobistinės veiklos reglamentavimo trūkumus, galiojančio Lobistinės veiklos įstatymo taikymo problemas, siūlė jų sprendimų būdus. Tačiau VTEK konstatuoja, jog iki šiol situacija yra iš esmės nepakito.

Kadangi Lobistinės veiklos įstatymas neužkerta kelio nelegaliam lobizmui, VTEK gali tik formaliai kontroliuoti lobistų veiklą, ir tai – tik labai nedidelę dalį oficialiai veikiančių asmenų.

4.2 Tarptautinis bendradarbiavimas

Užtikrindama ilgalaikio bendradarbiavimo su tarptautinėmis antikorupcinėmis organizacijomis tęstinumą, Komisija ataskaitiniais metais dalyvavo Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO), Antikorupcinio tinklo Rytų Europai ir Centrinei Azijai (toliau – ACN), Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (ESBO), Jungtinių Tautų organizacijų renginiuose, kuriuose skleidė šių organizacijų itin teigiamai vertinamą patirtį viešųjų ir privačių interesų konfliktų sprendimo, tarnybinės etikos bei skaidrumo viešajame sektoriuje įtvirtinimo srityse.

Komisijos atstovas 2012 m. gegužės 14 ir 15 d. EBPO Rytų Europos ir Centrinės Azijos kovos su korupcija tinklo kvietimu dalyvavo Biškeke (Kirgizija) vykusioje praktinėje konferencijoje „Valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų turto (pajamų, privačių interesų ir pan.) deklaravimas, kaip kovos su korupcija priemonė Centrinėje Azijoje“, skaitė pranešimą „Lietuvos Respublikos deklaravimo sistema, kaip korupcijos prevencijos įrankis“. Konferenciją organizavo ESBO, EBPO Rytų Europos ir Centrinės Azijos kovos su korupcija tinklas bei Jungtinių Tautų narkotikų kontrolės ir nusikalstamumo prevencijos biuras, vykdančias Pasaulinę antikorupcijos programą (GPAC).

Bendradarbiaujant su Pasaulio banku, Komisijos atstovas dalyvavo 2012 m. birželio 6 d. Armėnijos Respublikos Etikos komisijos inicijuotoje tarptautinėje vaizdo konferencijoje, o 2012 m. rugpjūčio 10 d. – Kirgizijos Respublikos Vyriausybės surengtoje vaizdo konferencijoje. Jų metu perskaityti

pranešimai apie Komisijos veiklos praktiką ir atsakyta į tarptautinių organizacijų atstovų, Armėnijos ir Kirgizijos atsakingų pareigūnų, Etikos komisijos narių, žiniasklaidos atstovų klausimus.

4.3 Informacija apie asmenų patikimumą

Vykdydama Korupcijos prevencijos įstatymo ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl informacijos apie asmenį, siekiantį eiti arba einantį pareigas valstybės ar savivaldybės įstaigoje, pateikimo tvarkos patvirtinimo“ nuostatas, ataskaitiniais metais Komisija teikė informaciją apie beveik pusantro tūkstančio asmenų, siekiančių eiti pareigas valstybinėje tarnyboje, patikimumą šioms institucijoms:

- Specialiųjų tyrimų tarnyba buvo informuota apie 995 asmenis;
- Muitinės departamentas – apie 358 asmenis;
- Vadovybės apsaugos departamentas – apie 65 asmenis.

Komisijos nuolat yra prašoma informacijos apie asmenų padarytus Įstatymo ir kitų tarnybinės etikos nuostatų pažeidimo atvejus.

Komisija negaliota koordinuoti šios informacijos teikimo (perdavimo) kitoms institucijoms procesą ar kontroliuoti, kaip atsižvelgiama į konkrečius sprendimus dėl atskirų asmenų reputacijos. Tai pavesta kitoms valstybės institucijoms. Todėl, būdama tik vykdytoja, Komisija, deja, negali pasakyti, kiek realiai tokia priemonė yra veiksminga įgyvendinant principą, kad valstybinėje tarnyboje privalo dirbti tik nepriekaištingos reputacijos asmenys.

Paminėtinas atvejis, kai Komisija pateikė informaciją apie vieno asmens mažiau negu prieš vienus metus padarytą Įstatymo nuostatų pažeidimą. Nepaisant šios informacijos, asmuo buvo priimtas į aukščiausio lygio politinio pasitikėjimo valstybės tarnautojo pareigas. Įstatymas tai draudžia, todėl minėtą asmenį į darbą priėmusi valstybės institucija viešojoje erdvėje iš pradžių tvirtino, kad jokios šį asmenį neigiamai charakterizuojančios informacijos nėra gavusi.

Komisijos ištekliai ir pasiūlymai

Komisiją, įgyvendindamas įstatymų ir teisės aktų nuostatas, institucijai keliamus tikslus bei uždavinius, aptarnauja administracijos aparatas - Sekretoriatas, administracijos veiklą koordinuoja Sekretoriato vadovas.

Seimo Valdyba 2006 m. Sekretariatui yra nustačiusi maksimalų leistiną 20 etatų skaičių, iš jų – 15 valstybės tarnautojų, 5 – pagal darbo sutartis dirbančių asmenų etatus.

Tačiau iš esmės 4 etatai yra nefinansuojami, t.y., jiems išlaikyti neskiriama lėšų.

Iki ataskaitinių metų pradžios Sekretariate dirbo 16 asmenų. Metų eigoje liko tik 12 žmonių, Komisijos Sekretariatą dėl įvairių priežasčių paliko 4 darbuotojai.

Nuo 2006 m., kada buvo priimtas minėtas Seimo Valdybos sprendimas, ženkliai padidėjo Komisijos ir jos Sekretoriato veiklos apimtys, Komisijai keliami nauji uždaviniai ir deleguojamos naujos funkcijos. Todėl tikslinga peržiūrėti ir pakeisti Seimo Valdybos sprendimą, nustatant didesnę maksimalų, realiai finansuojamą etatų skaičių.

Iš Sekretoriato darbuotojų yra sudarytos ir veikia 10 vidaus komisijų (inventorizacijos, viešųjų pirkimų, dokumentų ekspertų, kasos revizijos, trumpalaikio turto nurašymo, pretendentų į valstybės tarnautojo pareigas konkursų, valstybės tarnautojų vertinimo, valstybės tarnautojų pareigybių vertinimo, valstybės tarnautojų prašymų leisti dirbti kitą darbą nagrinėjimo, sprendimų dėl leidimo valstybės tarnautojams dirbti kitą darbą ir pašalpų skyrimo komisijos).

Vidaus administravimo funkcijoms (valdymo išlaidos) vykdyti skiriama apie 28 proc. visų pareigybių funkcijų, o paslaugoms (tyrimams, prevencijai, deklaravimui) – 72 proc.

2012 m. Komisijai skirtos patalpos jos naudojamo pastato trečiame aukšte. Šioms patalpoms išlaikyti ir pritaikyti Komisijos funkcijų įgyvendinimui nedelsiant būtinos papildomos lėšos.

Kadangi Komisijos veiklos finansavimas yra ženkliai sumažintas, palyginti su ankstesniais metais, o jai keliami uždaviniai ir darbo apimtys nuolat didėja, Sekretoriatas susiduria su nuolatiniu darbo priemonių, organizacinės technikos stygiu. Tai atsiliepia visos institucijos veiklos kokybei, institucijos darbuotojų tarpusavio santykiams.

1. Valstybės ir vietos savivaldos institucijų vadovai nepakankamai įsitraukia į kovą su galimais viešųjų ir privačių interesų konfliktais. Dėl deramo vadovų dėmesio šiam reiškiniiui stokos reali Įstatymo nuostatų pažeidimų prevencija ir pažeidimų išaiškinimas kol kas yra menkas.

SIŪLYMAS:

- Parengti ir patvirtinti Valstybės tarnautojų etikos kodeksą.
- Nustatyti aiškią institucijų vadovų atsakomybę už tarnybinės etikos nuostatų laikymosi kontrolę.
- Sudaryti ir skelbti sąrašą asmenų, kuriems taikoma Įstatymo 15 straipsnyje numatyta atsakomybė.

2. Teisės aktuose nenumatyta atsakomybė už Komisijos teisėtų reikalavimų nevykdymą.

SIŪLYMAS:

- Pakeisti Administracinių teisės pažeidimų kodeksą, numatant atsakomybę už trukdymą Komisijai atlikti jos funkcijas, informacijos nepateikimą ir kt.
- Griežtinti administracinę atsakomybę už Įstatymo nuostatų pažeidimus.

3. Administraciniai teismai atskirose bylose priima prieštarigus sprendimus. Kyla grėsmė paneigti esminę Komisijos paskirtį – formuoti vienodą, Įstatymo nuostatas atitinkantį valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų elgesio standartą, koordinuojant valstybės bei savivaldybių įstaigose atliekamą viešųjų ir privačių interesų konfliktų prevencijos bei galimų Įstatymo pažeidimų tyrimų kontrolę.

SIŪLYMAS:

Teikti Įstatymo pataisas, suteikiant įgalinimus, realiai atitinkančius Komisijos, kaip pagrindinės, už tarnybinės etikos nuostatų laikymąsi bei viešųjų ir privačių interesų konfliktų priežiūrą valstybiniu mastu vykdančios institucijos, statusą.

4. Komisija iš vidinių išteklių ir resursų sėkmingai įgyvendino pirmąjį elektroninio privačių interesų deklaravimo etapą. Būtina diegti kitus etapus ir įgyvendinti numatytas priemones, parengti reikalingas juridines ir organizacines priemones informacinių duomenų bazių funkcionavimui.

SIŪLYMAS:

- Paruošti naują Įstatymo redakciją, kuri įvardintų deklaravimo tikslus, elektroninę deklaracijų pateikimą naudojantis VMI EDS ir aiškiai reglamentuotų subjektus, jų duomenų viešinimą, duomenų apimtį ir pan.;
- Sukurti deklaruojančių asmenų ir atitikties pareigūnų konsultavimo, švietimo bei informavimo sistemą, diegti šias paslaugas elektroninėje erdvėje;
- Organizuoti, vykdyti ir plėtoti bendradarbiavimą e-deklaravimo srityje su VMI, VĮ „Registru centru“, STT ir kitomis suinteresuotomis organizacijomis.
- E-deklaravimo sistemos funkcionavimui, programinės įrangos palaikymui, duomenų saugos užtikrinimui ir paslaugų kokybės gerinimui skirti papildomų žmoniškųjų bei finansinių išteklių.

5. Stokodama lėšų, Komisija ženkliai sumažino šviečiamosios prevencinės veiklos sklaidą. Būtina atkurti šią veiklos sritį, plėsti mokymų praktiką ir kitas prevencines priemones.

SIŪLYMAS:

Skirti papildomų lėšų ir padidinti didžiausią leistiną Komisijos etatų skaičių iki 25, realiai finansuojant visus etatus.

6. Ankstesnių metų veiklos ataskaitose VTEK išsamiai ir argumentuotai išdėstė lobistinės veiklos reglamentavimo trūkumus, galiojančio Lobistinės veiklos įstatymo taikymo problemas, siūlė jų sprendimų būdus. VTEK konstatuoja, jog iki šiol situacija iš esmės nepakito.

SIŪLYMAS:

Teikti Lobistinės veiklos įstatymo pataisas.

7. 2012 m. Komisijai perduotos tarnybinės patalpos jos naudojamo pastato trečiame aukšte. Tai yra istorinis statinys Vilniaus senamiestyje, įtrauktas į Kultūros vertybių registrą, žinomas kaip Balinskių namas. Ataskaitiniais metais nebuvo numatyta ir skirta lėšų net šių patalpų išlaikymui. Todėl minėtoms patalpoms išlaikyti ir pritaikyti Komisijos funkcijų įgyvendinimui nedelsiant būtinos papildomos lėšos.

SIŪLYMAS:

Papildomai skirti lėšų tarnybinių patalpų pritaikymui bei išlaikymui.

8. Komisija yra realiai atsakinga už korupcijos prevencijos politikos ir tarnybinės etikos priemonių įgyvendinimą valstybiniu mastu. Jos atliekamos funkcijos atitinka I grupės institucijų klasifikaciją, tačiau iki šiol Komisija yra priskirta III grupės valstybės institucijoms.

SIŪLYMAS:

Priskirti Komisiją I grupės valstybės institucijų kategorijai.